

Standard for gruppering av familier og husholdninger

Norges offisielle statistikk

I denne serien publiseres hovedsakelig primærstatistikk, statistikk fra statistiske regnskapssystemer og resultater fra spesielle tellinger og undersøkelser. Serien har først og fremst referanse- og dokumentasjonsformål. Presentasjonen skjer vesentlig i form av tabeller, figurer og nødvendig informasjon om datamaterialet, innsamlings- og bearbeidingsmetoder, samt begreper og definisjoner. I tillegg gis det en kort oversikt over hovedresultatene.

Serien omfatter også publikasjonene Statistisk årbok, Historisk statistikk, Regionalstatistikk og Veiviser i norsk statistikk.

Official Statistics of Norway

This series consists mainly of primary statistics, statistics from statistical accounting systems and results of special censuses and surveys, for reference and documentation purposes. Presentation is basically in the form of tables, figures and necessary information about data, collection and processing methods, and concepts and definitions. In addition, a short overview of the main results is given.

The series also includes the publications Statistical Yearbook of Norway, Historical Statistics, Regional Statistics and Guide to Norwegian Statistics.

© Statistisk sentralbyrå, oktober 2001
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
vennligst oppgi Statistisk sentralbyrå som kilde.

ISBN 82-537-4976-7

Emnegruppe

02.90 Metoder, modeller, dokumentasjon

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Statistisk sentralbyrå/150

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpige tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	, (.)

Forord

I denne NOS-en publiseres den nye standarden for gruppering av familier og husholdninger. NOS-en definerer de mest sentrale familie- og husholdningsbegrepene og standarder for presentasjon av familie- og husholdningsopplysninger. En oversikt over de viktigste endringene fra forrige standard er gitt i kapittel 1. Den nye standarden ble drøftet i standardutvalget og vedtatt i direktørmøtet i desember 1999. Deretter ble den utgitt i serien Rapporter (2000/5) for å prøves ut i praksis, før den nå utgis som NOS.

Utarbeidingen av standarden var del av et større prosjekt der også standardisert innsamling av opplysninger om familier og husholdninger, samt avklaring av ulike metodiske problemstillinger knyttet til utvalgsundersøkelser for dette statistikkområdet, inngikk. Disse delprosjektene er dokumentert i egne rapporter.

Prosjektet hadde en referansegruppe bestående av representanter fra de seksjoner i Statistisk sentralbyrå som ble berørt av resultatene fra prosjektet. Prosjektet har ellers vært på intern høring i Statistisk sentralbyrå og på ekstern høring hos relevante instanser. En liste over de eksterne høringsinstansene er tatt med i vedlegg D.

NOS-en er utarbeidet av en prosjektgruppe bestående av Ingvild Hauge Byberg (Seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk), Coen Hendriks (Seksjon for folke- og bolig telling), Øystein Hokstad (Seksjon for folke- og bolig telling) og Anne Gro Hustoft (Seksjon for statistiske metoder og standarder) som også har vært prosjektleder.

Statistisk sentralbyrå,
Kongsvinger, 29. august 2001

Svein Longva

Elisabetta Vassenden

Innhold

1. Bakgrunn for og formål med prosjektet	7
2. Viktige begreper i familie- og husholdningsstatistikken	7
2.1. Barn	7
2.1.1. Definisjon	7
2.1.2. Egne barn og fosterbarn	8
2.2. Samlivstype	9
2.2.1. Par	9
2.2.2. Registrert partnerskap	9
2.2.3. Samboerpar	9
2.2.4. Enslig/aleneboende/enpersonfamilie	9
2.3. Alder	11
2.3.1. Aldersgrense for barn	11
2.3.2. Aldersgrupperinger for barn	12
2.3.3. Pensjonsalder	12
2.4. Referanseperson/kontaktperson	13
2.5. Adresse	13
2.5.1. Registrering	13
2.5.2. De jure-adresse - de facto-adresse	13
3. Dagens praksis ved bruk av familie- og husholdningstyper	14
4. Husholdningsstatistikk	14
4.1. Internasjonale anbefalinger	14
4.2. Spesifikke husholdningsbegreper	15
4.2.1. Privathusholdning	15
4.2.2. Felleshusholdning	15
4.2.3. Bostedsløse	16
4.2.4. Bolig - ikke institusjon	16
4.2.5. Institusjon - ikke bolig	16
4.3. Praksis i noen av dagens undersøkelser	16
4.4. Grupper som ikke er registrert på faktisk adresse	17
4.5. Standard for husholdningstyper	18
5. Familiestatistikk	20
5.1. Internasjonale anbefalinger	20
5.2. Spesifikke familiebegreper	20
5.2.1. Familienummer	20
5.2.2. Slektskap til referanseperson	20
5.2.3. Generasjon	20
5.2.4. Familiekjerne	20
5.2.5. Stefamilier	21
5.3. Dagens praksis i familiestatistikken	21
5.4. Standard for familietype	22
6. Personkjennermerker som gjelder både familier og husholdninger	23
6.1. Husholdningskjennermerker knyttet til personer	23
6.1.1. Husholdningsstatus	23
6.1.2. Livsfase	23
6.2. Familiekjennermerker knyttet til personer	23
6.2.1. Familiefase	23
6.2.2. Familiestatus versus familietype	24
Litteraturliste	25

Vedlegg

A. Husholdningsoversikt for intervjuundersøkelser	26
B. Husholdnings- og familietyper fra Interne notater 85/31	27
C. Husholdningstyper i nasjonalregnskapet.....	28
D. Liste over eksterne høringsinstanser	30

De sist utgitte publikasjonene i serien Norges offisielle statistikk	31
---	-----------

1. Bakgrunn for og formål med prosjektet

Bakgrunnen for å igangsette prosjektet har hovedsakelig vært at Statistisk sentralbyrå har ulik praksis knyttet til de forskjellige familie- og husholdningstypene. Dette har gitt avvikende tall for disse, noe som har gjort at ulike undersøkelser ikke har vært helt sammenlignbare. Det har dessuten vært problemer knyttet til begrepet "enslig", dels fordi ulike undersøkelser har definert begrepet på noe ulik måte, dels fordi brukere utenfor Statistisk sentralbyrå tolker begrepet annerledes enn Statistisk sentralbyrå definerer det.

NOS-en presenterer de mest sentrale familie- og husholdningsbegrepene, samt en standard for presentasjon av familie- og husholdningsstatistikk (kjennemerker). Prosjektgruppen har tatt utgangspunkt i et tilsvarende arbeid som ble utført i 1985 og publisert i Interne notater 85/31 med tittelen: Forslag til standarder for kjennemerker knyttet til familier og husholdninger (heretter omtalt som IN 85/31).

Vi skal i det følgende kort oppsummere de viktigste endringene i ny standard i forhold til den forrige (IN 85/31):

- Fosterbarn: Fosterbarn skal fra nå av klassifiseres som "andre familier", ikke som "enslig" (eller enpersonfamilie, som det nå heter). Husholdninger med fosterbarn regnes som flerfamiliehusholdninger (f.eks. to familier, en husholdning).

- "Enslig": Begrepet "enslig" går ut av standarden og erstattes med de mer entydige og beskrivende begrepene "aleneboende" i husholdningsstatistikken og "enpersonfamilie" i familiestatistikken.

- Aldersgrense og -grupper for barn er endret. Når barn skal avgrenses etter alder, skal intervallet 0-17 år benyttes. På grunn av endret alder for skolestart, bør nå aldersgruppene 0-5 år og 6-17 år brukes som standard ved publisering. Andre grupperinger er også tillatt, men de bør kunne aggregeres opp til de to standard aldersgruppene.

- En vil nå ha samme antall familie-/husholdningsgrupper både for par med barn og for mor/far med barn.

- Høyeste aldersgruppe i familie-/husholdningstypene starter ved pensjonsalder, det vil si 67 år, i stedet for 65 år.

- Definisjonen av kosthusholdning er endret til "personer som er fast bosatt i samme bolig og har felles kost".

- På detaljert nivå skilles det i ny standard mellom ektepar og samboere. Registrerte partnere publiseres som ektepar.

I det følgende presenteres først de begreper som er felles for både familie- og husholdningsstatistikken. Vi vil også innledningsvis gi en oversikt over dagens praksis ved bruk av familie- og husholdningstyper. Deretter vil vi gjennomgå internasjonale anbefalinger, spesifikke begrep, noe mer om dagens praksis og standard kjennemerker knyttet til familier og husholdninger hver for seg. Til slutt tas det med et kapittel om personkjennemerker knyttet til både familier og husholdninger.

2. Viktige begreper i familie- og husholdningsstatistikken

Vi skal i det følgende se på begreper som er sentrale både i familie- og husholdningsstatistikken, men først skal vi ta med definisjonene på henholdsvis familie og husholdning. Vi skal komme nærmere inn på disse senere under de respektive kapitler.

En husholdning består av personer som er fast bosatt i samme bolig (boenhet) eller institusjon.

En privathusholdning består av personer som er fast bosatt i samme bolig, der denne boligen ikke er en institusjon. Privathusholdninger deles inn i bo- og kosthusholdninger. Bohusholdninger består av personer som er fast bosatt i samme bolig, mens kosthusholdninger består av personer som er fast bosatt i samme bolig og har felles kost. En fellehusholdning består av personer som er fast bosatt og får dekket sine behov for kost, pleie og omsorg, på en institusjon.

En familie består av personer som er fast bosatt i samme bolig, og som er knyttet til hverandre som ektefeller, samboere, registrerte partnere og/eller som foreldre og ugifte barn (uansett det ugifte barnets alder). En familie kan høyst bestå av to (påfølgende) generasjoner og kun ett ektepar/partnerskap/samboerpar. Som familie regner vi også enkeltpersoner, slik at alle personer er med i en familie og en husholdning, enten sammen med andre personer eller alene.

2.1. Barn

2.1.1. Definisjon

Begrepet "barn" kan forstås på flere måter; for eksempel som en slektskapsrelasjon (barn som etterkomme- re) eller som personer i en viss aldersgruppe.

I familiestatistikken (heretter brukt om den registerbaser- te familiestatistikken) kommer disse forbeholdene i tillegg: Personer som er gift, eller har egne barn, eller har flyttet hjemmefra (dvs. registrert bosatt utenfor

foreldrehjemmet) eller har skiftet sivilstand to ganger¹, regnes ikke som barn.

Dette er i tråd med internasjonale anbefalinger, og utvalget fra 1985 gikk inn for samme definisjon. På ett punkt er IN 85/31 og Recommendations for the 2000 Censuses of Population and Housing in the ECE region; Statistical Standards and Studies No. 49 (UN/ECE²-anbefalingene) mer omfattende enn det som gjennomføres i familiestatistikken; disse standardene setter som krav at barnet ikke kan være samboende ("no partner"), noe som er en videre betegnelse enn "gift". I prinsippet holder vi fast ved denne begrensningen; en person som er i samliv, det være seg som gift, registrert partner eller i et samboerforhold, regnes ikke som barn. Pr. i dag er det ikke mulig å skille samboende barn fra andre barn i registerstatistikken hvis ikke det samboende "barnet" også har egne barn. Dette er imidlertid en praktisk begrensning som kan bli endret senere.

Betegnelsen hjemmeboende brukes om personer som er registrert bosatt på samme adresse som en eller begge foreldrene. Barn/etterkommere som ikke lenger er hjemmeboende, antas å utgjøre en egen husholdning. Derfor er det å være hjemmeboende ett av kriteriene for å defineres som barn i familien/husholdningen.

Ugifte studenter som i realiteten ikke bor på samme adresse som foreldrene, kan skape problemer. Ifølge Forskrifter om folkeregistrering skal de registreres bosatt hos foreldrene. Problemet med borteboende studenter er likevel forholdsvis lite i de tilfeller der det settes en aldersgrense for barn. Personer under 20 år utgjør en liten del av studentene. Uten aldersgrense for barn vil problemet med bostedsregistrering for studenter påvirke tallene for enpersonfamilier (tidligere kalt "enslige"), særlig i aldersgruppen 16-24 år.

Vernepliktige regnes med til husholdningen de sist var bosatt i. Verneplikten er stort sett av kortvarig karakter og skaper ikke de samme problemene som studentenes bostedsregistrering.

Konklusjon: I familie- og husholdningsstatistikken er et barn pr. definisjon en person som er bosatt sammen med foreldrene, og som ikke er i samliv og/eller har egne barn.

2.1.2. Egne barn og fosterbarn

Ifølge UN/ECE-anbefalingene til folke- og boligtellingen i 2000 (heretter kalt FoB2000) er barn biologiske barn, adoptivbarn og stebarn. Fosterbarn regnes ikke som barn i familien. Alle de nordiske landene følger

dette; fosterbarn er ikke en del av fosterfamilien. I Sverige inngår fosterbarn i "øvrigt barn" som ikke bor sammen med noen av sine biologiske foreldre. Forrige arbeidsgruppe utelot (i IN 85/31) fosterbarn fra kategorien barn.

I Håndbok i folkeregistrering, under kapittelet om familienummer, står følgende om fosterhjems plassering: "Ved fosterhjems plassering skal barnet ha sitt eget fødselsnummer som familienummer. Er barnets mor ugift og hjemmeboende, får hun ved barnets plassering i fosterhjem sine foreldres familienummer som sitt." Dette medfører altså at to søsken som bor i samme fosterhjem, og har flyttemelding fra foreldrehjemmet, vil registreres med hvert sitt familienummer. De ca. 4 000 personene som bor i fosterhjem regnes altså ikke som barn i en familie.

Familiestatistikken har regnet fosterbarn som enslige, som følge av registreringspraksis. Prosjektgruppen anser det som uheldig å utelate fosterbarn fra kategorien barn, for eksempel kan en 3-åring som bor i fosterhjem vanskelig kalles en enslig på samme måte som en reelt aleneboende 30-åring.

I arbeidskraftundersøkelsene (AKU) er opplysninger om barn hentet fra BESYS (Statistisk sentralbyrås befolkningsbase), slik at det bare er biologiske barn og adoptivbarn som regnes som barn, altså ikke fosterbarn. I levekårsundersøkelsene (Levekår) omfatter barn egne barn (medregnet adoptivbarn og stebarn). Fosterbarn blir regnet med i husholdningen hvis de "deler matbudsjett". Inntekts- og formuesundersøkelsen (IF) bruker registeropplysninger og gjennom kontroller "oppdages" fosterbarn. Som personer under 16 år med eget familienummer identifiseres de som fosterbarn og føres tilbake til fosterfamiliehusholdningen. Det vil si at ved optelling av husholdninger etter størrelse, telles en familie på tre med ett fosterbarn i tillegg som en husholdning med fire personer. Dette skjer uavhengig av husholdningstype/familietype (se nærmere definisjon av disse i kapitlene 4.5 og 5.4). Som husholdningstype blir det en enfamiliehusholdning (dvs. at alle i husholdningen regnes å tilhøre samme familie). Personer 16-20 år kan være fosterbarn, men de kan også være leietakere i husholdningen. I disse tilfellene regnes husholdningen som en flerfamiliehusholdning (personene i husholdningen tilhører to eller flere familier). Registerstatistikken, AKU og Levekår følger dermed internasjonal praksis, mens IF avviker.

Konklusjon: Siden et fosterbarn ikke er en etterkommer i fosterfamilien/fosterfamiliehusholdningen, virker det naturlig å utelukke fosterbarnet fra (foster)familien. Fosterbarnet er derimot en del av husholdningen. Fosterbarn regnes som egne familier (klassifisert som Andre familier), og husholdninger med fosterbarn regnes som flerfamiliehusholdninger (to familier, en husholdning).

¹ Dette gjelder enker, enkemenn, skilte, separerte, gjenlevende partnere, skilte partnere og separerte partnere.

² United Nations/Economic Commission for Europe.

2.2. Samlivstype

2.2.1. Par

Arbeidsgruppen fra 1985 mente at det burde skjelnes mellom gifte og ikke-gifte par (dvs. ektepar og samboerpar) ved bruk av den detaljerte og den aggregerte grupperingen av personer knyttet til familier/husholdninger. Dette gjøres ikke, verken i IF, Levekår eller AKU, men derimot i FoB90 (i en tabell i tilknytning til kommuneheftene). Alle utvalgsundersøkelsene inkluderer både gifte, samboende og registrerte partnere i betegnelsen "par".

UN/ECE-anbefalingene tilsier at både gifte og samboende par bør registreres, og i FoB2001 vil tre typer par kunne identifiseres ut fra demografiske kjennemerker.

Vi ser det som uheldig at det tidligere ikke er blitt skilt mellom gifte par og samboende par i den *detaljerte* inndelingen. Samboerskap blir en stadig vanligere samlivstype. Det kan også forventes at det finnes enkelte klare forskjeller mellom ektepar og samboerpar (f.eks. viser familiestatistikken at samboerpar gjenomgående har små barn), og disse ulikhetene går tapt uten distinksjonen i familietype. Som aggregert type inngår begge gruppene i "par".

Konklusjon: Med par menes ektepar, samboerpar og par av registrerte partnere. Personer som tilhører disse gruppene, er i samliv. I IN 85/31 vurderte arbeidsgruppen benevnelsen par versus gifte/ugifte par. Ettersom partnerskap er kommet til senere, anbefales det å bruke kortformen "par", i hovedsak for å unngå problemer med teksting.

2.2.2. Registrert partnerskap

Pr. i dag grupperes registrerte partnerskap sammen med ektepar, eller som par, i de fleste tabeller i familie- og husholdningsstatistikken. Både ekteskap og registrert partnerskap har en formell status. Vi anbefaler at dette fortsetter i den publiserte statistikken fra Statistisk sentralbyrå, ettersom antallet registrerte partnerskap med og uten barn fortsatt er svært lavt. Det er likevel en sivilstandsending og ekstra familietype som det er verdt å holde et øye med. I registerstatistikken er det allerede mulig å skille ut registrerte partnere/-partnerskap. Denne familietypen bør være tilgjengelig på forespørsel og i tilfellet internasjonale rapporter. Pr. i dag er dette ett av de trekk som er spesielle ved norske familieforhold, og dermed familiestatistikk, i internasjonal sammenheng.

IF inkluderer registrert partnerskap i gruppen par (manuell oppretting må til). I AKUs spørreskjema brukes rubrikkene "gift/registrert partner" og "samboer", men i publisering brukes kategorien "gift" som omfatter både gifte og samboende personer, samt registrerte partnere.

Konklusjon: Registrert partnerskap skal publiseres som ektepar eller par i familie- og husholdningsstatistikken.

2.2.3. Samboerpar

Begrepsbruken i statistikken skal være presis, men samtidig bør den ikke avvike for mye fra det som oppfattes som vanlig meningsinnhold for "mannen i gata". Både gifte personer og personer i samboerforhold kan på spørsmål om de er samboende, svare "ja". Skillet går ikke ved gift/ikke-gift, men ved i samliv/ikke i samliv. Samboerpar er heretter betegnelsen på to personer som er i samliv, men som ikke er gift med hverandre, og skiller seg dermed fra ektepar og registrerte partnere.

Samboerpar kan, som parforhold med legal status (ektepar og registrerte partnerskap), være par av samme eller motsatt kjønn. Ektepar har motstykket registrerte partnerskap. Samboerpar har ikke en tilsvarende homofil kategori da det i registerbasert statistikk ikke vil være mulig å skille et bofellesskap fra et homofilt samboerskap. I spørreundersøkelser, derimot, vil en kunne identifisere homofile samboere. Omnibusundersøkelsene omfatter både samboerpar av ulikt kjønn og samboerpar av samme kjønn. Vi foreslår derfor at ulike typer samboerpar (heterofile/homofile) identifiseres. Det anbefales likevel at homofile samboerpar ikke skilles ut som egen familietype i en standard, dels fordi gruppen anses som liten i forhold til de andre familietyperne, dels fordi det er problemer med datagrunnlaget. Internasjonale anbefalinger for FoB2000 dekker ikke dette punktet.

Retningslinjer for å bestemme når personer registrert på samme adresse skal regnes som samboere, diskuteres ikke her. Spørsmålet må tas opp igjen når vi eventuelt har et datagrunnlag som gir muligheter for å skille ut samboerpar med og uten barn.

Konklusjon: Homofile og heterofile samboerpar identifiseres i spørreundersøkelser, men en skiller dem ikke ut som egne familietyper i standarden. De publiseres under fellesbetegnelsen samboerpar.

2.2.4. Enslig/aleneboende/enpersonfamilie

Betegnelsen enslig er ikke entydig, verken i dagligtalen eller i statistikken som Statistisk sentralbyrå presenterer. Den brukes om ulike begreper (definisjoner), om enpersonhusholdninger og om husholdninger der voksne personer ikke er i samliv. Begge bruksmåtene finnes også i dagligtale. Ettersom en mest mulig presis og entydig bruk av betegnelser er ønskelig i offisiell statistikk, må det en avklaring til her. Pr. i dag brukes betegnelsen enslig slik:

Datagrunnlag	Betegnelse	Definisjon
Inntekts- og formuesundersøkelsene	Enslig	Enpersonhusholdning (for frafallet brukes enslige fra familiefilen/familiestatistikken)
Levekårsundersøkelsene	Enslig	Person uten partner
Forbruksundersøkelsene	Enslig	Enpersonhusholdning
Familiestatistikk	Enslig	Registrert enslig; teknisk definert som person med eget familienummer

Oversikten viser et mangfold som ikke gir noe godt grunnlag for sammenligning. Poenget med grupperingen enslig i husholdningsstatistikken er ikke det følelsesmessige aspektet ved et eventuelt samliv, men mer et spørsmål om bofellesskap og/eller økonomisk fellesskap, eller mangelen på et slikt. Det bør finnes en betegnelse som er relativt objektiv og som egner seg for en standard og dennes inndelinger. Alternative betegnelser for husholdninger er aleneboende og enpersonhusholdning.

En enpersonhusholdning er entydig hvis det dreier seg om en bohusholdning. Da er begrepet ensbetydende med aleneboende. Hvis det derimot snakkes om en kosthusholdning³, kan enpersonhusholdningen godt bo sammen med andre. I denne sammenheng blir det derfor uklart om en enpersonhusholdning bor alene eller sammen med andre.

En aleneboende er en person som ikke bor sammen med noen, det være seg partner (homofil eller heterofil), barn eller andre. Aleneboende kan brukes både på kost- og bohusholdning og være entydig. Det er kun én person som bor i boligen og som tilhører husholdningen. Aleneboende vurderes som det mest presise uttrykket for det vi ønsker å formidle og anbefales som ny betegnelse for enslige som husholdningstype.

Aleneboende kan imidlertid ikke brukes som familietype i familiestatistikken som et alternativ til enpersonfamilie eller enslig. Den økonomiske enheten er viktig i husholdningssammenheng, mens det i familiestatistikk er familiesituasjonen som er det sentrale. Det er et poeng å vite om en person er alene i den forstand at personen ikke er i et parforhold (og i tillegg om personen har barn). Vi anbefaler betegnelsen enpersonfamilie for de tidligere enslige. En enpersonfamilie kan virke litt fremmed, noe som kan få brukere til å stille spørsmål om definisjonen og etterlyse en presisering. Statistisk sentralbyrå får dermed mulighet til å presisere. Samtidig er begrepet relativt selvforklarende; en enpersonfamilie kan bare være en familie med én person i. Ulikheten i forhold

til UN/ECE-anbefalingene og en del andre land poengteres også; det viser tydelig den norske praksisen med at én person regnes som en egen familie.

Enpersonfamilie brukes om personer som ikke er i et parforhold og som ikke bor sammen med egne barn eller foreldre. Et unntak er personer som har skiftet sivilstatus minst to ganger (f.eks. enker/enkemenn). Disse regnes som enpersonfamilie selv om de bor sammen med foreldrene (fordi de har sitt eget familienummer). Enpersonfamilier kan bo sammen med andre som de ikke er i familie med.

Følgende praksis for overgang mellom enpersonfamilie og andre familietyper i Det sentrale folkeregister (DSF) kan nevnes:

- Ugifte personer som ikke har hjemmeboende barn og som har bodd utenfor foreldrehjemmet og deretter flytter tilbake, vil få endret sitt familienummer og sin familietype (enpersonfamilie) til foreldrenes familienummer (f.eks. farens hvis foreldrene er gift) og familietype (f.eks. ektepar med barn).
- Personer som har endret sin sivilstatus (minst to ganger) eller som har barn, vil beholde et eget familienummer hvis de flytter sammen med foreldrene igjen.
- Når begge foreldre er døde, vil søsken som bor sammen, få endret sitt felles familienummer til hvert sitt familienummer (dvs. at de får sitt eget fødselsnummer som familienummer).

Det er i dag et sprik mellom registersituasjon og faktisk situasjon (f.eks. problemet med samboere som er registrert som enpersonfamilier, se nærmere omtale i kapittel 5.3). Vi regner med at dette spriket vil reduseres betraktelig ved innføringen av det utvidede adressebegrepet i forbindelse med FoB2001, og også gjennom de nye estimeringsmetodene for fordeling av familie- og husholdningstyper (ennå ikke tatt i bruk) som er beskrevet i Zhang (2001).

Den nye standarden som nå publiseres, skal dekke denne fremtidige situasjonen (bl.a. ved å kunne gi estimat for samboere uten barn). I dagens situasjon må en eventuelt bruke aggregeringer.

³ Definisjon av bo- og kosthusholdning finnes i kapittel 4.2.1.

Konklusjon: Begrepet enslig erstattes med aleneboende i husholdningsstatistikken og med enpersonfamilie i familiestatistikken.

2.3. Alder

I Statistisk sentralbyrås Standard for aldersklassifisering heter det at "... i personstatistikk skal kjennemerket alder som hovedregel defineres som alder i fylte år ved kalenderårets slutt."

Dette samsvarer med hvordan alder, inkludert alder på barn, skal håndteres i FoB2001⁴, anbefalingene i IN 85/31 og med gjeldende praksis i den registerbaserte familiestatistikken. AKU og IF benytter alder ved utgangen av året. Forbruk definerer alder som det året man deltar i undersøkelsen minus fødselsåret, ergo alder ved utgangen av året.

Vi ser ingen grunn til å endre på denne aldersdefinisjonen. Det er imidlertid et unntak fra denne regelen. I befolkningsstatistikken som gis pr. 1. januar for år t , er alder fylte år ved utgangen av år $t-1$. Dette betyr for eksempel at aldersfordeling som gis pr. 1. januar 1999, er fylte år ved utgangen av 1998. Årsaken til dette avviket er at dateringstidspunktet skal ivareta administrative endringer. Disse iverksettes fra 1. januar, og selv om oppgitt folkemengde egentlig er folkemengde pr. 31. desember kl. 2400, oppgis den da pr. 1. januar kl. 0000.

Konklusjon: Alder defineres som fylte år ved kalenderårets slutt. Ved registrering er det fødselsdato og år som oppgis.

2.3.1. Aldersgrense for barn

Diskusjonen under gjelder spørsmålet om *hvor* aldersgrensen skal gå *når* det skal benyttes aldersgrense for barn. I enkelte sammenhenger er det et ønske om å ikke ha noen aldersbegrensning, og dette imøtekommes i familietypesammenheng ved aggregering til mindre detaljert nivå, for eksempel kan ektepar med barn 0-5 år, 6-17 år og 18 år og over slås sammen til ektepar med (hjemmeboende) barn.

I Standard for aldersgruppering heter det: "For å avgrense gruppen barn, brukes helst aldersgruppen 0-17 år."

I dagens familiestatistikk regnes barn som personer under 18 år, det vil si personer under myndighetsalder, i de tilfeller der det settes en aldersgrense. Dette har vært praksis siden 1989 og samsvarer med de andre nordiske landene utenom Island som bruker 0-15 år (se f.eks. seminarrapporten *Børn i statistikken*).

I inntekts- og formuesundersøkelsen publiseres en del tall for par med barn og mor/far med barn der aldersgrupperingene er 0-19 år, 20 år og over, samt 0-17 år og 18 år og over. Sistnevnte aldersgruppering er kommet til etter at familiestatistikken endret aldersgrensen for barn fra 20 til 18 år. Levekårsundersøkelsene publiserer for barn 0-19 år.

I AKU gjelder definisjonen barn aldersgruppen 0-15 år.

I Forbruk er barn definert som ugifte, hjemmeboende personer. Disse inndelingene brukes ved publisering: 0-6 år, 7-19 år (og 20 år og over for "par med barn"), noe som samsvarer med IN 85/31.

I UN/ECE-anbefalingene til FoB2000 settes aldersgrensen for barn til 25 år (under 25 år og 25 år og over). Anbefalingene åpner i tillegg for mer detaljerte opplysninger ved å bruke disse aldersinndelingene for yngste barn: under 18 år, 18-24 år, 25-29 år og 30 år og over.

Hva taler for å velge én aldersgrense fremfor andre? 18 år som aldersgrense for barn er i tråd med den allmenne oppfatningen av myndighetsalder som skillet mellom barn og voksen. Personer under 18 år anses som barn i FNs barnekonvensjon (men ikke i FN-anbefalingene til FoB2000). Velger en 20 år som aldersgrense for barn, sammenfaller dette med avslutning av videregående utdanning (for de fleste). Overgangen mellom videregående og høyere utdanning innebærer i mange tilfeller flytting fra foreldrehjemmet (selv om dette ikke medfører endret bostedsregistrering) og opprettelse av egen husholdning. Hvor økonomisk uavhengig av foreldrene en student er, er et empirisk spørsmål, men det er i alle fall flere inntektskilder tilgjengelig (Lånkassen, deltidsjobb). Valg av 25 år som grense sammenfaller med internasjonale anbefalinger. Det sammenfaller også med ca. tidspunkt for avslutning av utdanningsaktiv tilværelse og overgangen til yrkesaktiv. På dette tidspunktet kan man forvente økonomisk uavhengighet og flyttemelding som gir faktisk bosted for unge personer.

Problemet knyttet til studenter og bostedsregistrering i norsk registerbasert statistikk, vil bli større ved valg av den internasjonalt anbefalte aldersgrensen på 25 år enn ved valg av myndighetsalder eller 20 år. Personer under 18/20 år er i det alt vesentlige fortsatt skoleelever, økonomisk avhengig av foreldrene og bor stort sett hjemme hos foreldrene (selv om det kan forekomme kjønnsforskjeller og geografiske forskjeller).

For vernepliktige er valget mellom aldersgrense 18 og 20 år det viktigste. Ved en aldersgrense på 18 år er plasseringen av vernepliktige i familie/husholdning

⁴ FoB2001 vil bruke utgangen av året, men alder på tellingstidspunktet tas med som eget kjennemerke til internasjonale rapporter og spesialkjøringer.

ikke spesielt problematisk, ettersom verneplikten inntreffer ved myndighetsalder.⁵ Ved en aldersgrense på 20 år er det flere som berøres; barnet er ikke faktisk hjemmeboende lenger.

Hvis man ser på ulike økonomiske ordninger, viser det seg at forsørgerfradraget faller bort ved fylte 19 år, barnetrygden faller bort fra den måneden barnet fyller 16 år, barnebidrag må betales frem til barnet er 18 år, mens foreldres forsørgelsesplikt faller bort ved myndighetsalder. Alt i alt er det ulike aldersgrenser i ulike sammenhenger, slik at det må foretas et valg for hva som skal gjelde i statistikkssammenheng.

Ettersom det er registeropplysninger som ligger til grunn for beregningen av alder i alle utvalgsundersøkelsene (samt i den registerbaserte statistikken), er det fullt mulig å sette aldersgrensen for barn på et vilkårlig valgt sted. Internasjonale forpliktelser kan ivaretas samtidig som det tas hensyn til særnorske forhold.

Konklusjon: Det velges et formelt kriterium for overgangen barn/voksen, og aldersgrensen for barn ses i sammenheng med myndighetsalder, slik at barn er barn 0-17 år (i de tilfeller det settes aldersgrense). I Sverige begrunnes også denne aldersgrensen dels med myndighetsalder, dels med Barnekonvensjonen.

Med hensyn til husholdningsstatistikk og for så vidt også i familiestatistikk, er det av interesse å se på familier/husholdninger der det bor biologiske barn/adoptivbarn/stebarn over en viss alder også. Dette imøtekommes ved å se på voksne barn 18 år og over.

Det anbefales, med enhetlig formidling og sammenligningsmuligheter som tungtveiende argumenter, at samme aldersgrense skal gjelde for familietyper som for husholdningstyper.

2.3.2. Aldersgrupperinger for barn

Familiestatistikken har et bredt utvalg av undergrupper av aldersinndelingen 0-17 år. IN 85/31, som stort sett følges av utvalgsundersøkelsene, gir inndelingen 0-6 år og 7-19 år. Skillet gikk ved skolealder, noe som nå er endret fra det året man fyller 7 år til det året man fyller 6 år. En todeling er et minimumskrav, og skillet passer godt ved skolealder. Ny foreslått aldersinndeling er da 0-5 år og 6-17 år.

Familietyperne mor med barn og far med barn har kun hatt to aldersgrupper for barn, 0-19 år og 20 år og over, mens par med barn har hatt en finere inndeling, 0-6 år, 7-19 år og 20 år og over. Dette at

aldersinndelingene for yngste (ugifte) hjemmeboende barn ikke er identiske for mor/far med barn og for par med barn, ser vi på som uheldig.

Vi ser ingen sterke argumenter for at aldersinndelingen for yngste barn skal være ulik for de forskjellige husholdningstyper. Dette gjøres ikke i internasjonale anbefalinger. Derimot er det ønskelig å kunne sammenligne husholdningene med barn i samme alder.

Konklusjon: Aldersinndelingene 0-5 år, 6-17 år og 18 år og over for barn skal gjelde både for par med barn og mor/far med barn.

Denne inndelingen er ikke i overensstemmelse med Standard for aldersklassifisering, som anbefaler femårige aldersgrupper. Inndelingen her kan ses på som en funksjonell inndeling som er viktig for fasetenningen i familie- og husholdningsstatistikken.

2.3.3. Pensjonsalder

Hvor skal aldersgrensen for den eldste gruppen enpersonfamilier/aleneboende og par uten barn gå? Et "naturlig" punkt vil være pensjonsalder.⁶ Dette er imidlertid en variabel grense. Grensen for ordinær alderspensjon ble i 1973 senket fra 70 til 67 år. Samtidig er det muligheter for førtidspensjonering gjennom for eksempel avtalefestet pensjon (gjelder fra 62 år). Arbeidsgruppen fra 1985 anbefalte aldersgruppen 65 år og over. Dette avviker fra (ny) Standard for aldersklassifisering, der 67 år brukes som "grenseverdi" siden det er generell pensjonsalder.

Samtidig åpner Standard for aldersklassifisering for funksjonelle inndelinger. AKU publiserer i sine grunntabeller tall der inndelingene begynner med 65 eller 67 år. I tillegg benyttes gjerne ettårige aldersgrupper for alderen 60-66 år, slik at egne sammenstillinger er mulige. I NOS Arbeidsmarkedsstatistikk, som er den offisielle publikasjonen fra AKU, er 67 år grensen.

IF følger arbeidsgruppen fra 1985 og bruker 65 år og over. Levekår bruker 67 år og over.

65 år kan ses som et kompromiss når det gjelder pensjonsalder (noen jobber til fylte 67 år, andre pensjonerer seg tidligere). Dette vil også være i tråd med IF og en del internasjonale rapporteringer, men altså et avvik fra Standard for aldersklassifisering. I den grad det er et ønske om å følge Standard for aldersklassifisering, som AKU gjør, er valget 67 år og over.

Konklusjon: For pensjonsalder benyttes et formelt kriterium, slik det også ble gjort i forbindelse med aldersgrense for barn. Pensjonsalder kan også ses i et

⁵ Det er mulig å søke om å få gjennomføre militærtjenesten før fylte 18 år. Det er likevel ikke hovedregelen.

⁶ UN/ECE-anbefalingene for FoB2000 nevner "legal retirement age".

forsørgelsesperspektiv, som for barn. Høyeste aldersgruppe i familie-/husholdningstypene starter derfor ved pensjonsalder, det vil si 67 år.

2.4. Referanseperson/kontaktperson

Begrepet *referanseperson* forbeholdes referansepersonen for tildeling av familienummer i DSF og Statistisk sentralbyrås familiefil, det vil si den som får sitt fødselsnummer brukt som familienummer. Den personen som intervjues eller fyller ut et skjema på vegne av familien eller husholdningen, kalles *kontaktperson*. I UN/ECE-anbefalingene til FoB2000 brukes begrepet "reference person" om det vi kaller kontaktperson.

UN/ECE-anbefalingene vedrørende FoB2000 sier at det er opp til hvert enkelt land å avgjøre hvem som skal være kontaktperson. Valg av kontaktperson kan variere fra undersøkelse til undersøkelse. Vi anbefaler at hver undersøkelse benytter den kontaktperson som er mest nyttig for den enkelte undersøkelse. Det bør komme klart frem hvilket kriterium som gjelder ved utvelgelse av kontaktperson.

FoB80, FoB90 og FoB2001 har eldste person i familien som kontaktperson. Forskjellen mellom kontaktperson og referanseperson kan illustreres ved dette eksemplet: Familien (og husholdningen) består av et ektepar med to barn. Hun er eldre enn sin ektemann. Den eldste personen i familien, det vil si kvinnen, er kontaktperson for husholdningen og får tilsendt skjema. Hennes mann er imidlertid referansepersonen, ettersom familienummeret til familiens medlemmer er hans fødselsnummer (jf. tabell 1, kapittel 5.3).

Høsten 2001 vil alle bosatt i landet få nøyaktige boligadresser. Etter 2001 vil boligadresse kunne fungere som husholdningsnummer for personer som bor i samme bolig. Dette gir store muligheter til å utarbeide husholdningsstatistikk fra register. Situasjonen som oppstår i løpet av høsten 2001 er såpass ny at det ikke er avklart hvordan referanseperson vil bli valgt i husholdningen.⁷

2.5. Adresse

2.5.1. Registrering

Hovedregelen fra Forskrifter om folkeregistrering er at man skal være registrert på den adressen hvor man har sin regelmessige døgnhvile (§ 2 nr. 1). Midlertidige opphold på under seks måneders varighet på en annen adresse utløser ingen endring av adressen i DSF, med mindre oppholdsstedet er personens eneste bostedsmessige tilknytning i dette tidsrommet. Etter disse hovedreglene fra DSF virker

det for eksempel naturlig å regne praktikanter med i husholdningen dersom hans eller hennes bosted (regelmessige døgnhvile) er hos arbeidsgiveren.

Å være fast bosatt i samme bolig er også en del av familiedefinisjonen. Bostedsregistrering skjer på formell gateadresse. Det betyr at samtlige personer som bor i en bygning med flere boliger (f.eks. blokkbebyggelse), er registrert på den samme gateadressen selv om de kan bo i forskjellige boliger. Etter at Stortinget i statsbudsjettet for 2000 vedtok å oppdatere Grunneiendoms-, Adresse- og Bygningsregisteret (GAB-registeret) med boliginformasjon om samtlige boliger, og å utvide adressebegrepet i GAB og DSF med nøyaktig boligadresse, vil det bli lettere å legge boligadressen til grunn for danning av familie.

2.5.2. De jure-adresse - de facto-adresse

De jure-adressen, eller den formelle adressen, er adressen en person har etter Forskrifter om folkeregistrering, uansett hvor vedkommende har sin regelmessige døgnhvile.

De facto-adressen, eller den faktiske adressen, er adressen på det stedet der en person har sin regelmessige døgnhvile.

For de fleste bosatte er det ingen forskjell mellom de jure-adresse og de facto-adresse. Det vil si at de fleste er registrert bosatt der hvor man har sin regelmessige døgnhvile.

Avvik mellom de jure-adresse og de facto-adresse er særlig et problem i statistikken for gruppen ugifte borteboende studenter og for gifte personer på pleiehjem med ektefelle i privatbolig. Ifølge Forskrifter om folkeregistrering skal ugifte borteboende studenter registreres som bosatt i foreldrehjemmet og ikke på semesteradressen. Gifte personer på pleiehjem med ektefelle i privatbolig skal fortsatt registreres på privatboligens adresse. Begge gruppene har til felles at døgnhvileregelen (lov om folkeregistrering § 2 nr. 1) ikke kommer til anvendelse. Tilsvarende problemer med uoverensstemmelse mellom faktisk og formell adresse eksisterer for pendlere, vernepliktige, fengslede og personer innlagt på sykehus. Jevnfør kapittel 4.4 for en nærmere drøftelse av grupper som ikke er registrert på faktisk adresse.

Vi vil videre i denne publikasjonen bruke de norske betegnelsene formell og faktisk adresse.

⁷ Dette avsnittet er nytt i forhold til Rapporter 2000/5 siden boligadresseprosjektet ble vedtatt etter at Rapporter 2000/5 ble ferdigstilt.

3. Dagens praksis⁸ ved bruk av familie- og husholdningstyper

Familiestatistikken er til og med 1. januar 1998 publisert for alle familietyper som inngår i familie-typeinndelingen i IN 85/31. Registrerte partnerskap inkluderes i gruppen ektepar med og uten barn. Den registerbaserte familiestatistikken har avveket fra IN 85/31 på to punkt: 1) Familietypeinndelingen skiller ikke mellom type par, mens familiestatistikken definerer ektepar uten barn, ektepar med barn og samboerpar med minst ett felles barn hver for seg. Samboerpar uten felles barn, som etter standarden skulle inngått i par, finnes det ikke tall for; 2) Det brukes ikke aldersgrupper (i noen tilfeller opereres det med aldersgrense 18 år for barn).

På grunn av mangelfullt datagrunnlag vedtok Statistisk sentralbyrå i desember 1999 å redusere detaljeringsgraden i familiestatistikken. Dette medfører at man inntil datagrunnlaget bedres, bare vil publisere statistikk for familietyper ektepar (inkl. registrerte partnere) med/uten barn og samboere med felles barn. Det blir dessuten en opptelling av de resterende i gruppen "Annen familietype".

IF lager statistikk over *husholdninger*, og inndelingene under enfamiliehusholdninger er gjennomgående i samsvar med IN 85/31, delvis på detaljert nivå og delvis på aggregert nivå (det brukes aggregert nivå med noen inndelinger fra detaljert nivå i tillegg).⁹ Et par avvik:

- a) Flerfamiliehusholdningene er slått sammen til én gruppe.
- b) IF lager statistikk med aldersinndelingen 0-17 (0-6, 7-17) år for barn, i tillegg til for 0-19 år.

Forbruk gjelder også husholdninger, og de aller fleste inndelingene er i tråd med husholdningstypeinndelingen på detaljert og aggregert nivå.

Både AKU og Levekår lager statistikk over personer, ikke husholdninger. AKU bruker bare opplysninger

⁸ Dagens praksis refererer seg både her og i resten av NOS-en, til praksis da rapporten ble laget i 1999, og de forskjeller som var noe av bakgrunnen for at prosjektet ble igangsatt.

⁹ IF har ikke frafall. I de tilfeller der det ikke innhentes opplysninger fra en intervjuperson i bruttoutvalget, benytter IF registeropplysninger om familietype. Ettersom familiefilens opplysninger om samboerpar uten felles barn er ikke-eksisterende og opplysningene om enslige, mor med barn og far med barn er mangelfulle, vil frafallshåndteringen i IF inneholde enkelte feil. Det vil bli noe for lave tall på par uten barn (pga. samboerpar uten barn) og par med barn (pga. samboerpar med særkullsbarn) samt for høye tall for mor/far med barn og enslige.

om sivilstand. Ellers trekkes familie- eller husholdningsbegrepet i liten grad inn.¹⁰ Når det gjelder aldersinndelingen, opererer AKU med en finere inndeling (femårsintervaller for aldersgrupper).

I Levekår brukes familiefase (personvariabel), der fasene bortimot er parallelle med husholdningsinndelingen på detaljert nivå. Avvikene gjelder først og fremst aldersgruppene som benyttes; for enslige brukes 16-24 år og 25-44 år i tillegg, og som øverste aldersgrense benyttes 67 år (avvik fra IN 85/31, samsvar med Standard for aldersklassifisering).

I AKU 2. kvartal samles det inn husholdningsopplysninger, beregnet på Eurostat-rapportering (gjort siden 1996). Antall personer i husholdningen og relasjon til kontaktpersonen for hver person kartlegges. Antall personer kartlegges for eksempel ved å spørre om det er barn under 16 år i husholdningen.

4. Husholdningsstatistikk

Arbeidsgruppen av 1985 formulerte en definisjon av husholdning. Vi viderefører den, men med en modifikasjon (understreket) for å inkludere felleshusholdninger:

"Utgangspunkt for definisjonen av en husholdning er at den skal bestå av personer som er fast bosatt i samme bolig (boenhet) eller institusjon".

Vi skal i det følgende gå inn på ulike sider ved husholdningsstatistikken.

4.1. Internasjonale anbefalinger

De internasjonale anbefalingene (UN/ECE avsnittene 181-190) for FoB2000 prioriterer faktisk bosted ("place of usual residence") som et grunnlag for medlemskap i husholdningen. Det er tillatt å bruke formelt bosted i tilfelle informasjon om faktisk bosted ikke er tilgjengelig.

Når det gjelder husholdning, skiller anbefalingene mellom privat- og institusjonshusholdninger. En privathusholdning er enten en enpersonhusholdning eller en flerpersonghusholdning. Anbefalingene foretrekker kosthusholdning (se definisjon i kapittel 4.2.1), og landene som bruker bohusholdning, blir oppfordret til å estimere antallet kosthusholdninger som inngår i antallet bohusholdninger.

Institusjonshusholdninger (i norsk språkbruk vanligvis kalt felleshusholdninger) defineres til å bestå av personer som får dekket sine behov for opphold og omsorg ("shelter and subsistence") av en institusjon.

¹⁰ Familiefasevariabel brukes når det gjelder kvinners yrkesaktivitet.

For å bli regnet som en del av en felleleshusholdning, må den være ens faste bosted, og man må ha vært fraværende fra privatboligen i minst ett år. En institusjon er "a legal body for the purpose of long-term inhabitation and provision of institutionalised care given to a group of persons" (UN/ECE avsnitt 187). Nærmere beskrivelse av begrepene felleleshusholdning og institusjon i forhold til norsk statistikk finnes i kapitlene 4.2.2 og 4.2.5.

4.2. Spesifikke husholdningsbegreper

4.2.1. Privathusholdning

En privathusholdning består av personer som er fast bosatt i samme bolig, og der denne boligen ikke er en institusjon. I undersøkelser hvor det metodisk er gjennomførbart, bør det brukes kosthusholdning. Hvis dette ikke er mulig, bør bohusholdning brukes.

UN/ECE avsnitt 183 bruker begrepet "housekeeping unit concept" for å forklare hva som menes med en kosthusholdning. Som basis for begrepet kosthusholdning ligger det dermed en antydning om at det ikke er nok at man bor i samme bolig, man må i tillegg ha noe felles som knytter personene sammen til et enhetlig fellesskap. Intervjuundersøkelsene har dette som utgangspunkt, men operasjonaliserer det på forskjellige måter.

I AKU regnes personer som vanligvis har minst ett daglig måltid felles som å tilhøre samme kosthusholdning. Dette kan synes noe strengt da man kan anta at det i vår tid, med økende aktivitetstilbud og mer hektisk dagsrytme, har blitt færre familier med daglige, felles måltider.

Forbruksundersøkelsen har da også utelatt det kriteriet fra sin kosthusholdningsdefinisjon. For å bli regnet som del av kosthusholdningen er det i Forbruk nok at man spiser minst ett daglig måltid i husholdningen (for seg selv eller med andre). Men her kan man nok komme i fare for i motsatt retning å bli for inkluderende ved å muligens regne med personer som ikke er del av kosthusholdningsfellesskapet. Et eksempel er en som leier ett hybelrom i en bolig og har tilgang til kjøkkenet. Det virker ikke naturlig at han/hun er med i kosthusholdningen han/hun leier av.

Denne personen ville heller ikke blitt med i husholdningen etter levekårsundersøkelsen operasjonalisering, for de regner dem som er felles om matutgiftene for å utgjøre kosthusholdningen. På denne måten kommer man nærmere inn på det teoretiske grunnlaget hvor husholdningen utgjør en økonomisk enhet. Forbruk stiller et oppfølgingsspørsmål om økonomisk fellesskap for å avgjøre om en person er midlertidig fraværende.

Økonomisk fellesskap synes å være det beste utgangspunktet for å gi en teoretisk begrunnelse for en

kosthusholdning, men det kan også gi grunnlag for en viss begrepsusikkerhet i forhold til hva som menes med å ha "felles matutgifter". I en familie med én inntekt er matutgiftene ikke felles i den forstand at alle deler på utgiftene, men i betydningen av at inntekten blir brukt til felles forsørgelse av husholdningsmedlemmene. For å søke å unngå denne begrepsusikkerheten, har vi valgt å bruke uttrykket "felles kost" i stedet for "felles matutgifter" for å beskrive denne "felles forsørgelse".

Begrepene for privathusholdninger blir dermed som følger:

En **kosthusholdning** består av personer som er fast bosatt i samme bolig og har felles kost.

En **bohusholdning** består av personer som er fast bosatt i samme bolig.

Flere kosthusholdninger som bor i samme bolig danner en bohusholdning.

Definisjonen av bohusholdning er i tråd med UN/ECE avsnitt 184 som bruker begrepet "household-dwelling". En bohusholdning består av en eller flere kosthusholdninger. I dagens registersituasjon hvor bostedsregistrering skjer på gateadresse (gate nummer, husnummer og oppgang) vil det ikke være mulig å danne bohusholdninger fra register. Når adressen i GAB og DSF utvides med et bolignummer, vil denne situasjonen endres. Innføring av et bolignummer ble vedtatt av Stortinget i statsbudsjettet for 2000.

4.2.2. Felleleshusholdning

En felleleshusholdning består av personer som er bosatt og får dekket sine behov for kost, pleie og omsorg på en institusjon. For å regnes som bosatt i en felleleshusholdning, må oppholdet være ment eller vise seg å vare minst seks måneder. Dette avviker fra de internasjonale anbefalingene hvor grensen er ett år. Vi viderefører tidsrommet på seks måneder som er innarbeidet i Forskrifter om folkeregistrering § 2 nr. 8 og i Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk.

Personer som er vernepliktige, på sykehus eller fengslet regnes ikke som bosatt i institusjonen, men der de var før de ble innkalt eller innlagt, jevnfør tidligere nevnte Forskrifter om folkeregistrering § 2 nr. 6-8. Personer som bor i privatboliger regnes som privathusholdninger, selv om det kan være knyttet tjenester til boligen (f.eks. kommunale helse- og omsorgstjenester). Institusjonsbegrepet vil bli gjort nærmere rede for i kapittel 4.2.5.

Private flerfamiliehusholdninger regnes ikke som felleleshusholdninger.

4.2.3. Bostedsløse

Personer som i DSF er merket med verdien "Uten fast bosted" i feltet for spesifisert registreringstype, kan ikke kontaktes i tilfellet utvalgsundersøkelse. Disse personene har oppgitt bokommune, men ikke adresse. I registerstatistikken kommer slike personer med som bostedsløse (dette dreier seg om 2 000-3 000 personer).

I tillegg er det en svært liten gruppe (under 20 personer) som heller ikke er registrert på kommune, noe som angis med verdien 9999 i feltet for kommune-nummer. Disse personene har til nå ikke vært tatt med i statistikken over bosatte i Norge, men fra 1. januar 2000 vil de tas med i befolkningstallet i Oslo kommune.

4.2.4. Bolig - ikke institusjon

En bolig er en boenhet

- bestående av ett eller flere rom
- som er bygd eller ombygd til helårs privatbolig for en eller flere personer
- med egen atkomst til rommet/rommene uten at man må gå gjennom annen bolig.

En bolig er enten en leilighet eller en hybel. En *leilighet* er en bolig med minst ett rom og kjøkken (leilighet inkluderer også enebolig, rekkehus osv.).

En *hybel* er et rom med egen inngang beregnet som bolig for en eller flere personer som har adgang til vann og toalett uten at det er nødvendig å gå gjennom en annen leilighet. Dette inkluderer også hybler i hybelbygg med felles inngang og kjøkken, typisk studenthybler og enheter i bofelleskap for eldre, funksjonshemmede og lignende. "Hybler" uten egen inngang (f.eks. et rom i en privatbolig) regnes ikke som bolig.

4.2.5. Institusjon - ikke bolig

Institusjoner er boenheter drevet av en juridisk person ("legal body" - UN/ECE avsnitt 187) som har som formål å gi langtidsopphold, kost, heldøgns pleie og omsorg. Det kan for eksempel være sykehus eller alders- og sykehjem.

Privatboliger som er tilpasset pleiebehov, og som det er knyttet helse- og omsorgstjenester til, regnes som privatboliger, for eksempel omsorgsboliger for eldre eller funksjonshemmede (inkl. psykisk utviklingshemmede). For beboere av slike boliger legges den alminnelige døgnhvilen til grunn for folkeregistreringen.

Personer som oppholder seg i militærforlegninger, fengsler eller sykehus regnes ikke som del av institusjonsbefolkningen. Militærforlegninger, fengsler og

sykehus har heller ikke typiske pleieformål, men er likevel institusjoner ettersom de ikke er private husholdninger og også gir bosted, kost og nødvendig tilsyn.

4.3. Praksis i noen av dagens undersøkelser

Arbeidsgruppen av 1985 formulerte en "hovedregel" for hvor en person er regnet bosatt. Denne kan lett misforstås i tilknytning til husholdningsstatistikk:

"Som hovedregel er en person regnet som bosatt i den boligen hvor vedkommende er registrert bosatt i folke-registeret på det tidspunktet eller i det tidsrommet statistikken gjelder for" (IN 85/31, s. 4).

Hovedregelen legger til grunn at samtlige bosatte blir ført på formell adresse. Resultatet av fremgangsmåten er at noen grupper personer blir tatt med i husholdningsstatistikken på feil, faktisk adresse og i feil husholdning. Ser vi bort fra metodiske problemer i forbindelse med datafangst, kan vi formulere et generelt mål om å bruke faktisk bosted som et grunnlag for dannelsen av husholdning som analyseenhet i statistikken.

Målet er relativt enkelt å oppnå i intervjuundersøkelser med personlig intervju, noe vanskeligere i postale skjemaundersøkelser, mens det i registerbaserte undersøkelser blir problematisk å legge faktisk bosted til grunn for etablering av husholdning som analyseenhet. I slike undersøkelser må Statistisk sentralbyrå nøye seg med formelt bosted som grunnlag for etablering av husholdning. Situasjonen vil kunne bedres ved at faktisk bosted legges til grunn i folkeregistreringen for studenter og eventuelle andre grupper.

Videre gjorde arbeidsgruppen av 1985 en tolkning som fører til unøyaktighet:

"Inntekts- og formuesundersøkelsen i 1982 viste at tallet på bo- og kosthusholdninger var tilnærmet like stort. Vi har i forslaget til standard derfor valgt å tolke det slik at de to begrepene dekker hverandre. Dermed er det bare nødvendig med statistikk for en type privathusholdning" (IN 85/31, s. 6).

Etter at notatet ble skrevet i 1985 har det utviklet seg en praksis med to typer privathusholdning i forskjellige statistikker. Så langt vi kan se blir kosthusholdning brukt i intervjuundersøkelser. I norske folke- og boligtellinger har bohusholdning blitt brukt fra og med 1970, og FoB2001 kommer også til å bruke bohusholdning.

Oversikten på neste side viser hvordan praksis er i dag i noen forskjellige statistikker.

Kilde	Adresse	Kost- eller bohusholdning
Register (BESYS) ¹¹	Formell	Bohusholdning
FoB2001	Formell Faktisk blir muligens et supplement	Bohusholdning
Intervjuundersøkelser (AKU, Boforhold, Levekår, Forbruk)	Faktisk	Kosthusholdning

Kosthusholdning er ofte den foretrukne analyseenheten for demografisk og mikroøkonomisk forskning da den gir den beste tilnærmingen til den beslutningsenhet som skal analyseres. Sammenlignet med bohusholdning gir kosthusholdning bedre muligheter for å avgrense separate økonomiske enheter når økonomisk atferd er fokus for analysen.

Hvis man likevel ønsker å bruke bohusholdning som analyseenhet i utvalgsundersøkelser, kan disse dannes ved å slå sammen kosthusholdningene på samme boligadresse, eventuelt ved å stille oppfølgings spørsmål. Det er derfor å foretrekke å samle inn kosthusholdningsdata da det gir større datarikdom og muligheter for fleksibilitet i analysen. Men i registerbaserte undersøkelser hvor man ikke kan forvente å få gode kosthusholdningsdata, vil det beste være å bare forholde seg til bohusholdninger.

Intervjuundersøkelsene bruker alle samme bakgrunnsregister (BESYS, som er systemet for produksjon av de befolkningsfiler som ligger til grunn for Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk), men på grunn av undersøkelsenes ulike målsetninger brukes forskjellige typer sammensetning av panel og utvalg. De har også noe varierende begrep for kosthusholdning og ulike fremgangsmåter for å fastslå hvem som faktisk er medlem av husholdningen (jf. vedlegg A).

4.4. Grupper som ikke er registrert på faktisk adresse

Vi skal i dette avsnittet vise hvordan enkelte vanskelige grupper etter prosjektgruppens vurdering best kan få en faktisk og standardisert bostedsregistrering.

Vi kjenner til noen grupper med personer som har en annen faktisk adresse enn den formelle adressen i DSF:

- Ugifte, borteboende studenter. Disse bør føres på faktisk adresse så langt det metodisk er gjennomførbart. I registersammenheng er dette betinget av at studentene faktisk melder flytting, at DSF aksepterer meldingen og at disse registreringene også blir gjort gjennomgående slik at eksterne statistikk fremdeles blir konsistent med vår. I intervjuundersøkelser blir studentene registrert som

egen husholdning, men det er opp til kontaktpersonen å avgjøre hvor studenten er bosatt, og spørsmålene blir ikke stilt på samme måte.

I motsetning til AKU har levekårs- og forbruksundersøkelsene gjort egne operasjonaliseringer for å fastslå om studenten faktisk er borteboende. I instruksene til Levekår presiseres det at studentene skal regnes som fast bosatt i foreldrehjemmet dersom de bor hjemme minst fire dager pr. uke. I Forbruk blir ugifte studenter og studenter som oppfyller kravene til borteboerstipend registrert som bosatt på studiestedet dersom utdanningen varer mer enn seks måneder. (Forbruk bruker ikke noe register over hvem som har krav på borteboerstipend, bare opplysninger fra kontaktperson.)

Spørsmål basert på borteboerstipend kan synes unødig tekniske, og kan også føre til store unøyaktigheter, for eksempel hvis reglene vedrørende borteboerstipend endres, eller hvis studenten av en eller annen grunn ikke har rett til stipend (f.eks. ved høy formue eller inntekt) selv om han/hun reelt er borteboende. Det bør være relativt uproblematisk for kontaktpersonen å ha en formening om studenten bor hjemme, men hvis kontaktpersonen er i tvil, kan det være en fordel å ha Levekårs operasjonalisering med minst fire hjemmeboende dager i uken som felles definisjon.

Det virker også fornuftig å gjøre som Levekår å regne skoleelever/studenter under 18 år som bosatt i foreldrehjemmet selv om de er borte på skole/studiested, da disse ennå ikke er myndige.

- Eldre, gifte på institusjon med ektefelle i privatbolig. Hvem som tar sin "regelmessige døgnhvile" i institusjoner er ikke lett å avgrense. I tidligere folke- og boligtellinger har denne informasjonen hatt dårlig kvalitet, noe som dels skyldes at om lag halvparten av de som faktisk oppholder seg på institusjon, i DSF er registrert med bosted utenfor institusjonen. En stor gruppe blant disse er eldre ektepar. Dette henger sammen med en liten motsetning i Forskrifter om folkeregistrering. Det heter på den ene siden at innlagte på institusjon (minus fengsler, sykehus etc.) skal "regnes som

¹¹ BESYS er systemet for produksjon av befolkningsstatistikk og -filer i SSB.

bosatt der når oppholdet er ment eller viser seg å vare minst seks måneder". På den annen side sier "ekteparregelen" (§ 2 nr. 3) at ektefeller som har felles hjem "regnes som bosatt i dette hjemmet selv om en eller begge tar sin overveiende døgnhvile andre steder".

Dersom et registersystem skal kunne gi oss informasjon om hvem som faktisk bor i institusjoner, må antagelig to forhold bedres. Det trengs en endring eller klargjøring av Forskrifter om folkeregistrering knyttet til denne "befolkningsgruppen", og GAB må kunne gi gode opplysninger om hvilke bygninger som er institusjoner og hvilken type institusjon det dreier seg om.

I intervjuundersøkelsene kan det være problematisk når en person som bor på institusjon kommer med i utvalget, eller er med i kontaktpersonens familie. Dersom institusjonsbeboere feilaktig blir med i utvalget, men blir oppgitt av kontaktpersonen å være bosatt på institusjon, blir de i Forbruk og Levekår registrert som avgang. I AKU blir personer som bor på institusjon merket av slik at de også her blir holdt utenfor husholdningen. For alle intervjuundersøkelsene gjelder det at gifte personer på institusjon ikke har noen særregler, og de regnes derfor ikke med i den andre ektefellens privathusholdning.

- Pendlere. Ifølge Forskrifter om folkeregistrering (§ 2 nr. 2a) regnes de som tar sin døgnhvile skiftevis på to eller flere steder, som bosatt der de etter en samlet vurdering av de omstendigheter som foreligger, må sies for det meste å ha sitt faste oppholdssted. Ekteparregelen har forrang i dette tilfellet. Ektefeller eller registrerte partnere der en eller begge pendler, regnes som bosatt i samme husholdning (§ 2 nr. 3). Pendlere med midlertidig fravær fra hjemmet regnes som del av husholdningen. Ugifte pendlere under 22 år som pendler mellom foreldrehjem og annen bolig, regnes som bosatt i foreldrehjemmet (§ 2 nr. 2b). I tvilstilfeller, for eksempel hvor pendleren har flere døgnhvilesteder, er det i intervjuundersøkelsene opp til kontaktpersonen å vurdere hvor personen har sitt faste oppholdssted og om personen er en del av kosthusholdningen.
- Vernepliktige. Vernepliktige tar sin regelmessige døgnhvile på et annet sted enn den formelle adressen i DSF, men det vil ikke være mulig å tilordne personer i den gruppen en faktisk adresse "av hensyn til Rikets sikkerhet". Siden vi ikke er i stand til å kartlegge de vernepliktiges faktiske adresse, er de i en litt spesiell og vanskelig kartleggingssituasjon. Dette er beklagelig, da man spesielt ved fulltelling, som FoB2001, ønsker å kartlegge samtlige i populasjonen med en adres-

setilknytning. Det er imidlertid bedre med en formell registrering enn ingen i det hele tatt, og den eneste informasjonen som er tilgjengelig fra DSF, er der de hadde sitt bosted før tjenesten begynte (Forskrifter om folkeregistrering § 2 nr. 6).

Intervjuundersøkelsene har ingen sammenfallende løsning på dette. Levekårs- og forbruksundersøkelsene følger samme praksis som DSF, men AKU regner ikke de vernepliktige som del av husholdningen. AKU gjør sine undersøkelser etter retningslinjer fra Eurostat og kartlegger ikke felleshusholdninger som de vernepliktige her regnes som del av. Det etableres derfor heller ikke noen egen husholdning for de vernepliktige.

Sammenlignet med borteboende studenter har de vernepliktige relativt sett ikke så langvarig periode med fravær fra husholdningen, og de fleste vender med stor sannsynlighet tilbake til sin tidligere husholdning etter endt tjeneste. Som standard foreslår vi derfor å videreføre Levekårs og Forbruks praksis med å være i tråd med DSFs regler, og regne de vernepliktige som del av husholdningen de var i før de dro i tjeneste, og heller anse dem som midlertidig fraværende.

- Fengslede og personer som er innlagt på sykehus, blir i DSF registrert som bosatt der de hadde sitt bosted før innsettelsen/innleggelsen, jf. Forskrifter om folkeregistrering § 2 nr. 7,8. Av intervjuundersøkelsene er det bare Levekårs intervjuinstruks som sier noe eksplitt om disse gruppene. Levekår har samme praksis som DSF og anser at fengslede og sykehuspasienter tilhører privathusholdningen. I Levekårs instruks blir sykehus atskilt fra sykehjem, sykehjemspasienter regnes som bosatt i en institusjon og registreres som avgang - sannsynligvis fordi sykehus i sterkere grad er beregnet for korttidsopphold. Som standard virker det rimelig å videreføre DSFs og Levekårs praksis.

4.5. Standard for husholdningstyper^{12, 13}

I det følgende vil kjennemerker for privathusholdninger og personer i privathusholdninger presenteres. Forskjellen mellom bo- og kosthusholdning er særlig viktig når det gjelder privathusholdninger. Det familiære aspektet er også spesielt interessant i forhold til privathusholdninger. Felleshusholdninger og kjennemerker vedrørende disse vil *ikke* bli behandlet. Vi har valgt å ikke gå inn på felleshusholdninger da ingen av de "ordinære" utvalgsundersøkelsene dekker denne delen av befolkningen.

¹² Inndelingen i IN 85/31 finnes i vedlegg B.

¹³ Seksjon for nasjonalregnskap benytter andre inndelinger for husholdninger, se vedlegg C.

Dette betyr at det er en begrensning i hvem kjennemerkene gjelder for. Særlig for variable som man kan forvente er ulikt fordelt mellom personer i privat- og felleleshusholdninger, er det viktig at man overfor brukerne presiserer eventuelle begrensninger i gruppen av personer man ser på.

Videre arbeid med kjennemerker for felleleshusholdninger overlates til en eventuell arbeidsgruppe som oppnevnes for dette og/eller i påvente av at registeropplysningene blir av en slik kvalitet at de kan brukes til å fremskaffe husholdningsopplysninger, deriblant om felleleshusholdninger. En eventuell undersøkelse av institusjonshusholdninger står dermed friere til å konstruere meningsfylte kategorier ut ifra behov og erfaringer.

Inndelingene er uavhengige av om det er snakk om kosthusholdning eller bohusholdning.

Som i IN 85/31 vurderes det som et viktig skille hvorvidt det er barn i husholdningen, samt hvor mange familier som inngår i husholdningen. Nedenfor følger den nye inndelingen.

Detaljert inndeling

Enfamiliehusholdninger

1. Aleneboende under 30 år
2. Aleneboende 30-44 år
3. Aleneboende 45-66 år
4. Aleneboende 67 år og over
5. Par uten barn, eldste person under 30 år
6. Par uten barn, eldste person 30-44 år
7. Par uten barn, eldste person 45-66 år
8. Par uten barn, eldste person 67 år og over
9. Gifte par med små barn (yngste barn 0-5 år)¹⁴
10. Gifte par med store barn (yngste barn 6-17 år)
11. Gifte par med voksne barn (yngste barn 18 år og over)
12. Samboerpar med små barn (yngste barn 0-5 år)
13. Samboerpar med store barn (yngste barn 6-17 år)
14. Samboerpar med voksne barn (yngste barn 18 år og over)
15. Mor med små barn (yngste barn 0-5 år)
16. Mor med store barn (yngste barn 6-17 år)
17. Mor med voksne barn (yngste barn 18 år og over)
18. Far med små barn (yngste barn 0-5 år)
19. Far med store barn (yngste barn 6-17 år)
20. Far med voksne barn (yngste barn 18 år og over)

Flerfamiliehusholdninger

21. Husholdninger med to eller flere enpersonfamilier

22. Andre husholdninger uten barn 0-17 år
23. Andre husholdninger med barn (yngste barn 0-17 år)

Aggregert inndeling

<i>Enfamiliehusholdninger</i>	Detaljert inndeling
I. Aleneboende	(1-4)
II. Par uten ugifte hjemmeboende barn	(5-8)
III. Par med små barn (yngste barn 0-5 år)	(9, 12)
IV. Par med store barn (yngste barn 6-17 år)	(10, 13)
V. Mor/far med små barn (yngste barn 0-5 år)	(15, 18)
VI. Mor/far med store barn (yngste barn 6-17 år)	(16, 19)
VII. Enfamiliehusholdninger med voksne barn (yngste barn 18 år og over)	(11, 14, 17, 20)

Flerfamiliehusholdninger

VIII. Flerfamiliehusholdninger med barn 0-17 år	(23)
IX. Flerfamiliehusholdninger uten barn 0-17 år	(21, 22)

Grov inndeling

	Aggregert inndeling
a) Aleneboende	(I)
b) Husholdninger med barn (enfamilie- og flerfamiliehusholdninger med yngste barn 0-17 år)	(III, IV, V, VI, VIII)
c) Andre husholdninger	(II, VII, IX)

Vi anbefaler en praksis med at det for par skal inkluderes en fotnote som sier hvilke typer par som inngår, det vil si ektepar, samboerpar og/eller registrerte partnerskap.

Barn er pr. definisjon ikke i samliv, barnløse og hjemmeboende. Det kan være en fordel å inkludere en fotnote der det sies at barn kun er personer som er uten samlivspartner og uten egne barn, på samme adresse som foreldrene.

Tilleggs kjennemerker for husholdninger

- Antall barn i husholdningen
Inndelingen som anbefales, er ett barn, to barn, tre barn, og fire barn og over.
- Antall personer i husholdningen
Inndelingen som anbefales, er en person, to personer, tre personer, fire personer osv.
- Eldste person i husholdningen
Inndelingen av husholdningen etter eldste persons alder bør skje i følgende grupper:
Eldste person under 30 år
Eldste person 30-44 år
Eldste person 45-66 år
Eldste person 67 år og over.

¹⁴ Registrerte partnerskap betraktes som gifte par.

Alternative aggregeringer

Alle utvalgsundersøkelsene bruker i dag delvis inndelingene fra IN 85/31, men de aggregerer dem gjerne også, for eksempel ved å slå sammen mor og far med små og store barn, eller par med små og store barn, eller å lage én gruppe for andre husholdninger (som gjerne inneholder flerfamiliehusholdninger og enfamiliehusholdninger med voksne barn). Det ser ut til at det er vanskelig å finne og overholde en rigid standard som passer til alle formål. Vi anbefaler at inndelingene på detaljert nivå ligger fast. Andre kombinasjoner (enn "Aggregert inndeling" og "Grov inndeling") av inndelingene på detaljert nivå tillates, det vil si at bruk av aggregert nivå med noen finere inndelinger ikke er i strid med standarden. Hovedpoenget er at det fortsatt er sammenlignbart. Ved valg av andre aggregeringer bør man som et minimum vurdere skillet med/uten barn, og alder for aleneboende/eldste person i parforhold og for barn.

5. Familiestatistikk

Familier er ikke det samme som husholdninger, samtidig som de har en del likhetstrekk. Som vist i kapittel 2, er den nye familiedefinisjonen som følger:

"En familie består av personer som er fast bosatt i samme bolig, og som er knyttet til hverandre som ektefeller, samboere, registrerte partnere, og/eller som foreldre og ugifte barn (uansett det ugifte barnets alder). En familie kan i høyden bestå av to (påfølgende) generasjoner og kun et ektpar/partnerskap/samboerpar. Som familie regner vi også enkeltpersoner, slik at alle personer er med i en husholdning og en familie, enten sammen med andre personer eller alene."

Dette er samme definisjon som den arbeidsgruppen av 1985 utformet (IN 85/31), bortsett fra de presiserende leddene som er understreket.

5.1. Internasjonale anbefalinger

De internasjonale anbefalinger for FoB2000 gir en definisjon av familie (UN/ECE avsnitt 191). I snever betydning består en familie av to eller flere personer i en privat eller institusjonell husholdning som er gift, samboere eller én forelder med ett eller flere barn. Statistisk sentralbyrås familiestatistikk fraviker fra disse (og tidligere) internasjonale anbefalinger siden familietyperen "enslig" også er med i statistikken. Tanken bak den norske praksisen har vært at i prinsippet skal alle bosatte kunne kategoriseres, det vil si at familiestatistikken skal dekke hele befolkningen, alle personer i folkemengden skal kunne tilordnes en familie. Enpersonfamilier (ny betegnelse for "enslig") er en gruppe av betydelig størrelse i Norge, og det anses som uheldig å overse den i statistikken. Dette, sammen med et ønske om å sikre kontinuitet i forhold til tidligere statistikk, gjør at vi fortsatt anbefa-

ler at én person kan være en egen familie. Praksisen i Norge vil da avvike fra Sverige, men samsvare med Danmark.¹⁵ Valget av betegnelsen "enpersonfamilie" for tidligere "enslig" er gjort på bakgrunn av valget om fortsatt å la en person utgjøre en egen familie. Enpersonfamilie kan knyttes nærmere opp til en eventuell utvidet bruk av begrepet familiekjerne (se 5.2.4 nedenfor). Da vil man få inn skillet mellom familier med én og familier med to og flere personer.

De internasjonale anbefalingene (UN/ECE avsnitt 192) definerer barn som alle personer som er ugifte og ikke samboende, og som vanligvis bor i husholdningen til minst én av foreldrene (skiller mellom barn under 25 år og 25 år og over) (UN/ECE avsnitt 203). Barn inkluderer stebarn og adoptivbarn, men ikke fosterbarn.

5.2. Spesifikke familiebegreper

5.2.1. Familienummer

Personer i en familie knyttes i Statistisk sentralbyrås befolkningsbase (BESYS) sammen ved hjelp av referansepersonens fødselsnummer. Dette fødselsnummeret kalles familienummeret.

5.2.2. Slektskap til referanseperson

Slektskap til referanseperson går frem av tabell 1. Hustru, samt eventuelle barn, får ektemannens eller farens (referansepersonens) fødselsnummer som familienummer. Eldste partner er referanseperson for yngste partner og eventuelle barn i registrerte partnerskap. I familietyperen samboerpar med barn får far og barn morens fødselsnummer som familienummer. Barn i familietyperne mor/far med barn får foreldrens fødselsnummer som familienummer uansett forelderens kjønn.

5.2.3. Generasjon

Biologiske og adopterte barn tilhører en ny generasjon, men er en del av referansepersonens familie. En barnløs person som bor hos en eller begge foreldrene, og som ikke er gift, samboende eller har inngått partnerskap (eller har endret sivilstatus to ganger), har samme familienummer som foreldrene uansett alder. Familier har maksimum to (påfølgende) generasjoner. I flergenerasjonshusholdninger blir de to yngste generasjonene skilt ut som en egen familie med eget familienummer.

5.2.4. Familiekjerne

Familiekjerne er betegnelsen for alle familietyperne med to eller flere personer. Alle utenom enpersonfamilier er del av en familiekjerne. I internasjonale anbefalinger (UN/ECE avsnitt 191) brukes begrepet "family nucleus".

¹⁵ Sverige benytter for øvrig betegnelsen "familie" (familj/kärnfamilj) for to eller flere personer og "familieenhet" for familier pluss (våre) enpersonfamilier.

5.2.5. Stefamilier

Ifølge UN/ECE avsnitt 195, består rekonstituerte familier av ektepar eller samboere hvor bare en er forelder til ett eller flere av barna (biologiske eller adopterte). Dette er i overensstemmelse med det Notater 96/24, s. 11 kaller særkullsbarn.

I barnestatistikken betyr familietyperne "Mor og stefar" og "Far og stemor" at barnet bor sammen med en biologisk forelder og en steforelder, som enten kan være gift med hverandre eller samboende uten å være gift. Dersom de er samboende, må det være minst ett felles barn i forholdet som knytter dem sammen (Notater 96/24, s. 14).

5.3. Dagens praksis i familiestatistikken

Statistisk sentralbyrås familiestatistikk bygger på DSF i Skattedirektoratet. Statistisk sentralbyrå får daglig overført informasjon fra DSF. Informasjon fra DSF blir lagt inn i Statistisk sentralbyrås befolkningsbase (BESYS). Hver person i BESYS er identifisert ved et fødselsnummer. Familier er identifisert ved et familienummer som er fødselsnummeret til referansepersonen i familien. Tabell 1 viser gjeldende praksis for valg av referanseperson og tildeling av familienummer i BESYS (delvis basert på Notater 96/24).

Ulike aldersgrenser for barn brukes. Familiestatistikken publiseres med aldersgrense 18 år for barn og uten aldersgrense (barn uansett alder).

DSF har ikke noe felles familienummer for samboerpar, uansett type. Familietyperne "samboerpar med felles barn" eksisterer bare på familiefilen i BESYS. Gjennom registerkoplinger tilordner Statistisk sentralbyrå medlemmene i familietyperne "samboerpar med felles barn" et felles familienummer. En tilsvarende kopling er ikke mulig for samboerpar uten felles barn. Familiestatistikken mangler derfor fami-

lietyperne "samboerpar uten barn" og "samboerpar med særkullsbarn" (ev. med tilleggsopplysninger om det er hans eller hennes barn).

Foruten de seks familietyperne nevnt i tabell 1 som utgjorde familiestatistikken inndelinger pr. 1. januar 1998 (partnerskap er ikke egen familietype i familiestatistikken), er det også mulig å skille ut "partnerskap med barn" og "partnerskap uten barn".

Familiestatistikken er presis når det gjelder ektepar med og uten barn, samboerpar med felles barn og partnerskap. Presisjonen er dårligere for restgruppen som består av de øvrige familietyperne. Restgruppen består i virkeligheten av fire familietyper, nemlig mor med barn, far med barn, enpersonfamilier og samboerpar uten felles barn. Kun de tre førstnevnte familietyper i restgruppen er med i statistikken. Personer i den siste gruppen, samboerpar uten felles barn, er fordelt over de tre andre familietyperne i restgruppen med en påfølgende forringelse av presisjon. Problemet har vært kjent lenge, men det er ikke mulig å bøte på det i registerbasert statistikk uten bostedsregistrering på bolignivå i stedet for på gate adresse, og registrering på faktisk adresse. Som en konsekvens av dette, publiseres familiestatistikken nå (til datagrunnlaget blir bedre) kun på familietyperne ektepar (inkl. registrerte partnere) med/uten barn, og samboere med felles barn. Det blir en opptelling av de resterende i gruppen "Annen familietype".

Det har til og med familiestatistikken pr. 1. januar 1998 vært brukt en fotnote for å forklare usikkerheten knyttet til tallet på enpersonfamilier (tidligere kalt enslige). Det bør i fremtiden også knyttes en fotnote til gruppene mor med barn og far med barn når en publiserer tall fra og med 1. januar 1998 og bakover i tid. Følgende fotnote skal da benyttes når registerbaserte tall publiseres:

Tabell 1. Tildeling av familienummer i BESYS

Familietype	Referanseperson	Hvem har referansepersonens fødselsnummer som familienummer (slektskap til referanseperson)
Ektepar med barn	Ektemannen	Hustruen og barn(a)
Ektepar uten barn	Ektemannen	Hustruen
Partnerskap	Eldste partner	Yngste partner og eventuelle barn
Samboerpar med felles barn	Kvinnen/moren	Samboer (mannen) og barn(a)
Mor med barn	Moren	Barn(a)
Far med barn	Faren	Barn(a)
Enslig ¹⁶	Den enslige selv	Den enslige selv

¹⁶ "Enslig" endres til "enpersonfamilie".

Tallet på enpersonfamilier, mor med barn og far med barn er overestimert fordi samboerforhold uten felles barn ikke fanges opp av statistikken. Samboerpar uten barn regnes som to enpersonfamilier. Samboerpar med særkullsbarn regnes enten som mor eller far med barn og én enpersonfamilie, eller som mor med barn og far med barn. Samboerpar med felles barn, men uten samme adresse (flytting ikke meldt/godkjent), vil også fordele seg på familietyperne mor eller far med barn og enpersonfamilie.

Samtidig bidrar registreringsreglene for ugifte borteboende studenter til at færre personer blir registrert som enpersonfamilier enn det som er korrekt. Ugifte borteboende studenter skal registreres som bosatt i foreldrehjemmet. Dette fører til at de ikke telles som enpersonfamilier og at familien i foreldrehjemmet telles som større enn den er.

I tillegg bør enslig (nå enpersonfamilie) ha en note om at "enslig" er personer som var registrert bosatt alene, som eneste person med dette familienummeret.

5.4. Standard for familietype¹⁷

Med hensyn til familier i familiestatistikken skilles det ikke mellom familier i privat- og felleleshusholdning. Populasjonen i familiestatistikken er lik populasjonen i befolkningsstatistikken (folkemengden). Hver person hører til i en type familie. Skillet privat- og felleleshusholdning er en vanskelig problemstilling for registre, inntil registerinformasjon kan brukes til å kartlegge husholdninger (bostedsregistrering på bolignivå) og/eller Forskrifter om folkeregistrering endres (for bl.a. studenter og ektepar der en ektefelle er på institusjon).

Detaljert inndeling

1. Enpersonfamilie, person under 30 år
2. Enpersonfamilie, person 30-44 år
3. Enpersonfamilie, person 45-66 år
4. Enpersonfamilie, person 67 år og over
5. Ektepar uten barn, eldste person under 30 år¹⁸
6. Ektepar uten barn, eldste person 30-44 år
7. Ektepar uten barn, eldste person 45-66 år
8. Ektepar uten barn, eldste person 67 år og over
9. Ektepar med små barn (yngste barn 0-5 år)
10. Ektepar med store barn (yngste barn 6-17 år)
11. Ektepar med voksne barn (yngste barn 18 år og over)
12. Samboerpar uten barn, eldste person under 30 år
13. Samboerpar uten barn, eldste person 30-44 år
14. Samboerpar uten barn, eldste person 45-66 år
15. Samboerpar uten barn, eldste person 67 år og over

¹⁷ Inndelingen i IN 85/31 finnes i vedlegg B.

¹⁸ Registrerte partnerskap betraktes som gifte par.

16. Samboerpar med små barn (yngste barn 0-5 år)¹⁹
17. Samboerpar med store barn (yngste barn 6-17 år)
18. Samboerpar med voksne barn (yngste barn 18 år og over)
19. Mor med små barn (yngste barn 0-5 år)
20. Mor med store barn (yngste barn 6-17 år)
21. Mor med voksne barn (yngste barn 18 år og over)
22. Far med små barn (yngste barn 0-5 år)
23. Far med store barn (yngste barn 6-17 år)
24. Far med voksne barn (yngste barn 18 år og over)
25. Andre familier

Aggregert inndeling

	Detaljert inndeling
I. Enpersonfamilie	(1-4)
II. Par uten barn	(5-8, 12-15)
III. Par med små barn	(9, 16)
IV. Par med store barn	(10, 17)
V. Par med voksne barn	(11, 18)
VI. Mor/far med små barn	(19, 22)
VII. Mor/far med store barn	(20, 23)
VIII. Mor/far med voksne barn	(21, 24)
IX. Andre familier	(25)

Grov inndeling

	Aggregert inndeling
a) Enpersonfamilie	(I)
b) Familier med små og store barn	(III, IV, VI, VII)
c) Andre familier	(II, V, VIII, IX)

Vi anbefaler en praksis med at det for par skal inkluderes en fotnote som sier hvilke typer par som inngår, det vil si ektepar, samboerpar og/eller registrerte partnerskap.

Barn er pr. definisjon barnløse, hjemmeboende og ikke i samliv. Det kan være en fordel å inkludere en fotnote der det sies at barn kun er personer som er uten samlivspartner og uten egne barn, på samme adresse som foreldrene.

De internasjonale anbefalingene definerer også besteforeldre og barn (mellom-generasjonen mangler) som en familie. Norsk praksis har avveket fra dette og vil fortsatt gjøre det. En familie skal bestå av en eller maksimum to *påfølgende* generasjoner. Besteforeldre med barnebarn boende hos seg, vil fortsatt regnes som to familier. (Med hensyn til husholdning blir løsningen en flerfamiliehusholdning.)

Pr. i dag er det ikke praktisk mulig å få tall på samboerpar uten barn og samboerpar med bare særkullsbarn gjennom registergrunnlaget. Standarden er formulert for en fremtidig situasjon, det vil si med

¹⁹ Barn omfatter både felles barn og særkullsbarn. Pr. i dag går det ikke an å hente ut samboerpar med bare særkullsbarn fra statistikkgrunnlaget.

det utvidede adressebegrepet, og de nye estimeringsmetodene for fordeling av ulike familietyper, på plass.

Tilleggskjennemerker ved familie

- Antall barn i familien
Inndelingen som anbefales, er ett barn, to barn, tre barn og fire barn og over.
- Antall personer i familien
Inndelingen som anbefales, er en person, to personer, tre personer, fire personer osv.
- Yngste hjemmeboende barns alder
Aldersinndelingene er valgfrie, siden det er mulig å gi dette på ettårige aldersgrupper. I familiestatistikken og AKU har ulike inndelinger vært brukt, samt at Standard for aldersklassifisering foreslår enda to alternative inndelinger.

0-5 år og 6-17 år (under skolealder/myndighetsalder) benyttes som todelt aldersgruppering. Når det gjelder mer detaljerte inndelinger, åpnes det for større fleksibilitet, tilpasset det som er funksjonelt i de enkelte undersøkelser. For å lette sammenligning av statistikker, er det imidlertid ønskelig at disse mer detaljerte inndelingene lar seg aggregere til den todelt inndelingen.

Kombinasjoner av inndelingene

De ulike familietyper og nivåene gitt ovenfor, anses som standard. Inndelingen på det detaljerte nivået står fast. Samtidig er det åpent for å aggregere annerledes enn det som er gjort under "Aggregert inndeling", slik at for eksempel ektepar og samboerpar skilles fra hverandre. Grunnlaget for aggregeringene skal alltid være den detaljerte inndelingen i standarden.

6. Personkjennemerker som gjelder både familier og husholdninger

I tillegg til opplysninger om familier og husholdninger, der familie/husholdning er enheten, er det interessant å se på personer, altså bruke person som enhet. Da knyttes ulike kjennemerker vedrørende familie- og husholdningsforhold til personen.

Familie- og husholdningskjennemerker bør belyse følgende sider ved personen:

- Om personen er knyttet til en enfamilie- eller flerfamiliehusholdning
- Antall personer i familien/husholdningen
- Familiestatus/husholdningsstatus
- Personers fase i livsløpet sett ut fra familietilknytning

6.1. Husholdningskjennemerker knyttet til personer

- Om personen er knyttet til en enfamilie- eller flerfamiliehusholdning
- Antall personer i husholdningen
- Husholdningsstatus

6.1.1. Husholdningsstatus

I FoB2001 sies det at den viktigste funksjonen til kjennemerket husholdningsstatus, er å skille mellom privat- og felleshusholdninger (Folke- og boligtellingen år 2000. Høringsnotat om innhold, 1998).

Personer i husholdninger kan òg ha ulik status. UN/ECE-anbefalingene går ut på å klassifisere alle personene i husholdningen som medlemmer i privat eller ikke-privat (dvs. felles o.a.) husholdning. Deretter klassifiseres personer i privathusholdninger enten som medlemmer i "nuclear family" eller "other private household". Den siste kategorien er delt inn i "bor alene" og "bor sammen med andre". "Nuclear family" har alternativene ektemann, kone, samboer (mann eller kvinne), enslig mor, enslig far, barn (aldersfordelt) og person som ikke er medlem av kjernefamilien. UN/ECE-anbefalingene dekker ikke norske forhold fullstendig, ettersom det ikke nevnes registrerte partnerskap.

Skillet mellom biologiske barn og fosterbarn må også legges inn.

6.1.2. Livsfase

Livsfase-inndelingen fra IN 85/31 er ikke i bruk, så vidt prosjektgruppen kan se. Inndelingen tas derfor ikke lenger med som del av standarden.

6.2. Familiekjennemerker knyttet til personer

- Antall personer i familien
- Familiefase
- Familiestatus

6.2.1. Familiefase

Familiefase ble ikke utarbeidet i IN 85/31. Utvalget anbefalte på det tidspunktet at det ikke ble laget en egen familiefaseinndeling for familier, da familiefase var godt nok innebygd i familie- og husholdningstypene. Familiefase er imidlertid en sentral inndeling i levekårsundersøkelsene, som et rent personkjennemerke. Hvorvidt familiefase skal behandles i denne standarden, har vært diskutert, og vi har, i tråd med IN 85/31, funnet å ikke gå inn for en standard her. Nedenfor følger imidlertid en kort beskrivelse av familiefase i Levekår, samt noen anbefalinger i den sammenheng:

Hovedinndelingen har vært som følger:

- Enslige 16-24 år (delt i to grupper: "Bor hos foreldrene" og "Andre")

- Enslige 25-44 år
- Par 16-44 år uten barn
- Enslige forsørgere
- Par med barn, yngste barn 0-6 år
- Par med barn, yngste barn 7-19 år
- Par 45-66 år uten barn
- Par 67 år og over uten barn
- Enslige 45-66 år
- Enslige 67 år og over.

Her defineres barn som hjemmeboende barn i alderen 0-19 år (bare kontaktpersonens egne barn). Aldersavgrensningen som bør brukes her, avhenger av hva som anbefales for familietyper/husholdningstyper i de andre undersøkelsene/registerstatistikken. Vi anbefaler at aldersavgrensning og aldersinndelinger følger det som er anbefalt i standarden (0-17 år), slik at sammenligningsmulighetene øker.

Begrepsapparatet i Levekårs familiefaser avviker fra andre utvalgsundersøkelser og den registerbaserte familiestatistikken på ett sentralt punkt, nemlig "enslige". Her brukes begrepet i betydningen "uten samlivspartner", som en motsats til personer i parforhold. Det anses imidlertid som uheldig om familiefase fortsetter å bruke begrepet "enslig" som det er knyttet så mange feiltolkninger til, og vi anbefaler at det også her brukes "enpersonfamilie" som skulle dekke det en ønsker å få frem i Levekår (siden "Enslige forsørgere" allerede er skilt ut som en egen gruppe).

"Enslige forsørgere" anbefales byttet ut med mor/far med barn. Eventuelle sammenslåinger av kategorier blir da bare et utslag av aggregeringer.

Levekår opererer med enslige, par med og uten barn og enslige forsørgere. Aldersinndelingene er 16-24 år, 25-44 år, 45-66 år, 67 år og over. De to øverste aldersgrupperingene er i tråd med aldersgrupperingene i den nye standarden for familie- og husholdningstyper, og det anbefales at Levekår så godt som mulig søker å følge denne aldersinndelingen også i de to yngste gruppene.

6.2.2. Familiestatus versus familietype

Person og gruppe (her familie) er to ulike typer telleenheter. Opplysninger som viser til familie eller person, kan begge deler brukes med person som enhet. Hvis man har familieopplysninger, kan disse overføres til personnivå. Hvis man derimot bare har personopplysninger, kan ikke disse uten videre overføres til å gi opplysninger/informasjoner om familieforhold.

Familiestatus er pr. definisjon knyttet til person og viser egenskaper ved individet. Det er i denne sammenheng snakk om individets posisjon i familien.

Eksempler på familiestatus er barn, ektemann og forelder.

UN/ECE-anbefalingene for FoB2000 ramser opp ulike familiestatuser, der de tre hovednivåene er partner, enslig forelder og barn²⁰.

I Norge har partner festnet seg som begrepet for registrert (homofil) partner. Bare å si partner med hensyn til familiestatus blir derfor ikke presist i norsk sammenheng. Et alternativ er samlivspartner, som dekker registrert partner, samboer, ektefelle. I tillegg medfører norske forhold at enpersonfamilie tas inn også som status, og at besteforelder og barnebarn tas ut (fordi vi definerer en familie som bestående av to påfølgende generasjoner).

Familietype viser til egenskaper ved familier (ev. også personer). Når telleenheten er familie, kan altså familietype brukes; for eksempel par, enpersonfamilie og far med barn. Personer som bor i en og samme familie, kan ha forskjellig familiestatus, men må ha samme familietype. Et eksempel kan være en familie bestående av to personer der den ene har *familiestatus* enslig forelder og den andre har *familiestatus* barn. Begge tilhører imidlertid *familietypen* far med barn (ev. mor med barn).

²⁰ Person uten partner og uten barn er ikke med, ettersom UN/ECE pr. definisjon ikke betrakter én person som en familie.

Litteraturliste

Aktuelle befolkningstall 7/97: Familier og barn 1. januar 1997. Statistisk sentralbyrå.

Børn i statistikken, seminarrapport fra møte i Lilleleje febr. 1989. Utgitt i serien NORD 1989:47 med Jens Qvortrup som redaktør.

Familj, civilstånd och sammanboende. Terminologi och definitioner. Meddelanden i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik. SCB, 1999:1.

Forslag til standarder for kjennemerker knyttet til familier og husholdninger. Interne notater 85/31, Statistisk sentralbyrå.

Håndbok i folkeregistrering, versjon 1.2, nov 98 SKD nr 77/98, Skattedirektoratet

"Recommendations for the 2000 Censuses of Population and Housing in the ECE Region". Statistical Standards and Studies No. 49, UN/ECE.

Vidar Pedersen (1998): *Inntekts- og formuesundersøkelsen 1995. Dokumentasjon.* Notater 98/11, Statistisk sentralbyrå.

Jon Ivar Røstadsand (1998): *Husholdningssektoren i nasjonalregnskapet. Sektorer og undergrupper.* Notater 98/69, Statistisk sentralbyrå.

Sissel Vestli (1996): *Avklaring av begrep og kjennemerker i familie- og barnestatistikken.* Notater 96/24, Statistisk sentralbyrå.

"Samordnet nordisk statistikk om familjer og hushåll". *Tekniske rapporter 49.* Nordisk statistisk sekretariat 1989.

FoB2000 (1998): *Folke- og bolig tellingen år 2000. Høringsnotat om innhold.* Notater 98/30, Statistisk sentralbyrå.

Li-Chun Zhang (1999): *Opplegg til en statistikk over familie- og husholdningsfordelingen i den norske befolkningen - Mot et bedre grunnlag for undersøkelsesbasert personstatistikk.* Notater 1999/62, Statistisk sentralbyrå.

Li-Chun Zhang (2001) *Estimeringsmetode for familie-/husholdningsfordeling.* Notater 2001/50, Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg A

Husholdningsoversikt for intervjuundersøkelser

	Hovedregel husholdningsoversikt	Borteboende studenter	Ektefeller	Pendlere	Vernepliktige	Institusjon
Levekår siden 1996 Trekking av personutvalg (16 år og over) fra BEBAS.	Kosthusholdning: Personer som er felles om matutgifter og som bor fast med IO. Bosted regnes stort sett etter reglene i DSF, borteboende studenter et unntak.	Bare fast bosatt i foreldrehjemmet hvis de bor hjemme minst fire dager pr. uke. De enslige studentene blir dermed i de fleste tilfeller registrert som egen husholdning på faktisk oppholdssted.	Ektefeller med felles bolig, regnes alltid som fast bosatt i boligen (unntak institusjon) selv med fravær pga. arbeid, skolegang, studier, eller verneplikt. Hver sin husholdning når de flytter fra hverandre, selv før boet er skiftet juridisk.	Bosatt der personen har sin regelmessige døgnhvile, men ektefelleregelen har prioritet. IO vurderer hvem som tilhører husholdningen.	Husholdningen de tilhørte før de dro i militæret.	Personer registrert på institusjon utelukkes fra trekking. Når de likevel kommer med, kodes de med avgang.
AKU Trekking av referanseperson (16-74 år) fra BEBAS.	Kosthusholdning: Personer fast bosatt i en bolig, og som vanligvis har minst ett daglig måltid felles.	Bare del av foreldre-husholdningen dersom studenten er fast bosatt der. Utflyttet student blir oppsøkt/ oppringt på sitt nye bosted, begge husholdningene kartlegges.	Ikke egne regler for ektefeller.	Uke- og korttidspendlere regnes med i husholdningen.	Ikke del av husholdningen. Unntak: De på repetisjonsøvelse regnes som del av husholdningen.	Trekkes ikke ut. Er ikke del av husholdningen.
Forbruk Trekkepersoner 0-79 år fra BEBAS.	Kosthusholdning: Personer som bor i samme bolig og som spiser minst ett måltid daglig i husholdningen.	Ugifte studenter og de som fyller kravet til borteboerstipend skal regnes som bosatt på studiestedet dersom utdanningen varer mer enn seks måneder.	Ikke egne regler for ektefeller.	Del av husholdningen ved "midlertidig fravær på grunn av arbeid".	Del av husholdningen. Regnes som midlertidig fravær.	Folk på institusjon skal ikke forekomme på IO-listen. Når de likevel kommer med registreres de som avgang.

Vedlegg B

Husholdnings- og familietyper fra Interne notater 85/31

4.2.1. Husholdningstype

Den detaljerte inndelingen

Enfamiliehusholdninger

1. Enslig under 45 år
2. Enslig 45-64 år
3. Enslig 65 år og over
4. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person under 45 år
5. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person 45-64 år
6. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person 65 år og over
7. Par med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-6 år)
8. Par med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år)
9. Par med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over)
10. Mor med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år
11. Far med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år
12. Mor/far med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over)

Flerfamiliehusholdninger

13. Enslige
14. Andre husholdninger uten ugifte hjemmeboende barn 0-19 år
15. Andre husholdninger med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år

Den aggregerte inndelingen

Enfamiliehusholdninger

	Detaljert inndeling
I. Enslig	(1-3)
II. Par uten ugifte hjemmeboende barn	(4-6)
III. Par med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-6 år)	(7)
IV. Par med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år)	(8)
V. Mor/far med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år	(10, 11)
VI. Enfamiliehusholdninger med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over)	(9, 12)

Flerfamiliehusholdninger

VII. Flerfamiliehusholdninger med ugifte hjemmeboende barn 0-19 år	(15)
VIII. Flerfamiliehusholdninger uten ugifte hjemmeboende barn 0-19 år	(13, 14)

Den grove inndelingen

	Aggregert inndeling
a) Enpersonhusholdninger	(I)
b) Husholdninger med barn (enfamilie- og flerfamiliehusholdninger med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år)	(III, IV, V, VII)
c) Andre husholdninger	(II, VI, VIII)

4.1.1. Familietype

Familietypeinndelingen tar utgangspunkt i inndelingen i enfamiliehusholdninger, både på detaljert og aggregert form.

Den detaljerte inndelingen

1. Enslig under 45 år
2. Enslig 45-64 år
3. Enslig 65 år og over
4. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person under 45 år
5. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person 45-64 år
6. Par uten ugifte hjemmeboende barn. Eldste person 65 år og over
7. Par med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-6 år)
8. Par med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år)
9. Par med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over)
10. Mor med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år
11. Far med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år
12. Mor/far med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over)

Den aggregerte inndelingen

	Detaljert inndeling
I. Enslig	(1-3)
II. Par uten ugifte hjemmeboende barn	(4-6)
III. Par med små barn (yngste hjemmeboende barn 0-6 år)	(7)
IV. Par med store barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 7-19 år)	(8)
V. Mor/far med yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år	(10, 11)
VI. Familier med voksne barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 20 år og over)	(9, 12)

Den grove inndelingen

	Aggregert inndeling
a) Enslige	(I)
b) Familier med barn (yngste ugifte hjemmeboende barn 0-19 år)	(III, IV, V)
c) Andre familier	(II, VI)

Husholdningstyper i nasjonalregnskapet

Av Erling Joar Fløttum

Nasjonalregnskapet (NR) har en hovedinndeling etter institusjonelle sektorer. Blant sektorene finner vi hovedsektoren husholdninger. I selve nasjonalregnskapet opptrer husholdningene på to ulike nivå, som hovedsektor og som undersektorer (to undersektorer, hver med to underposter). Mellom disse to nivåene og den detaljerte inndelingen som foreslås i avsnitt 4.5 som standard for husholdningstyper, er det i tillegg planer om å utvikle et mesonivå i form av et satellittregnskap for husholdninger. Dette er tenkt i tre varianter, en variant med noen flere detaljer enn undersektorene i NR, en variant med regionale grupper og en variant med oppdeling på sosioøkonomiske grupper.

Den framtidige strukturen for inndeling av husholdningene vil derfor være 4-delt (også i henhold til gjeldende utkast til standard for institusjonelle sektorer) :

- I. Hovedsektor i NR Husholdninger
- II. Undersektorer i NR Husholdninger, selvstendige
 - Foretak med blandet ansvar
 - Personlig næringsdrivende
 - Husholdninger, lønnstakere o.a.
 - Lønnstakere
 - Andre kategorier
- III. Undersektorer i satellittregnskap for husholdninger
 - a. Detaljerte undersektorer
 - b. Regionale grupper
 - c. Sosioøkonomiske grupper
- IV. Standard for husholdningstyper

Noen nærmere kommentarer til de tre øverste nivåene er på sin plass.

Husholdninger vil være egen hovedsektor som en hovedløsning framover. I enkelte sammenhenger vil det fortsatt være aktuelt med en kombinert hovedsektor bestående av husholdninger og ideelle organisasjoner (non-profit institusjoner rettet mot husholdningene, eller konsumorienterte ideelle organisasjoner). Før siste hovedrevisjon av nasjonalregnskapet i 1995 var dette tilfelle, dvs. ideelle organisasjoner var inkludert i husholdningssektoren i nasjonalregnskapet.

Undersektorer for husholdninger i nasjonalregnskapet er gitt litt fleksibilitet i utgangspunktet, også med

henspeiling på satellittregnskapsutforminger. ENS 1995 (ESA) har likevel spesifisert en hovedløsning for undersektorer i husholdningssektoren, men som ikke følges så strengt opp i rapporteringsammenheng. Undersektorene i ENS vil være en blanding av undersektorene i det norske nasjonalregnskapet og den første varianten i vårt opplegg til satellittregnskap (detaljerte undersektorer).

Undersektorer i et satellittregnskap har først en variant med mer detaljerte undersektorer. Nye detaljer er at selvstendige deles i to, i en gruppe for selvstendige i primærnæringer og en gruppe for selvstendige i andre næringer. Det dreier seg om næringsinntekt, men her vil en ikke - som ovenfor - splitte på foretak og personlig næringsdrivende. Ytterligere oppdeling finner vi også for undersektoren "husholdninger, andre kategorier". Denne deles i tre: i trygdede og pensjonister, felleshusholdninger og husholdninger ellers. Sistnevnte vil utgå fra hovedinntektstaker i husholdninger der formuesinntekter og andre inntekter er viktigste inntektskilde.

Detaljerte undersektorer i satellittregnskap for husholdninger

- Husholdninger, selvstendige
 - Selvstendige i primærnæringer
 - Selvstendige i andre næringer
- Husholdninger, lønnstakere
- Husholdninger, andre kategorier
 - Trygdede og pensjonister
 - Felleshusholdninger
 - Husholdninger ellers

Den andre varianten er regionale grupper, som vil være basert på standard for landsdeler som inndeling.

Regionale undersektorer i satellittregnskap for husholdninger

- Husholdninger i Oslo og Akershus
- Husholdninger i Hedmark og Oppland
- Husholdninger i Sør-Østlandet
- Husholdninger i Agder og Rogaland
- Husholdninger i Vestlandet
- Husholdninger i Trøndelag
- Husholdninger i Nord-Norge

Den tredje varianten er sosioøkonomiske grupper. Denne grupperingen i et satellittregnskap for husholdninger kan betraktes som en annen aggregert versjon av standard for husholdningstyper enn den som er presentert i avsnitt 4.5. Aldersgrensen 65 år er justert til 67 år for å gå lettere sammen med inn-

delingen foran. Andre justeringer kan eventuelt også komme på tale for å lette forbindelsen mellom strukturnivå III og IV (se ovenfor).

Sosioøkonomiske undergrupper i satellittregnskap for husholdninger

- Husholdninger, enslige 18-66 år
- Husholdninger, enslige 67 år og over
- Husholdninger, enslige med barn 0-17 år
- Husholdninger, par med barn 0-17 år
- Husholdninger, medlemmer 18-66 år
- Husholdninger, medlemmer 67 år og over
- Felleshusholdninger

Vedlegg D

Liste over eksterne høringsinstanser

Barne- og familiedepartementet
Finans- og tolldepartementet
UiO, Institutt for sosiologi
NTNU, Institutt for sosiologi
Barneombudet
Norges byggforskningsinstitutt
Norsk institutt for by- og regionforskning
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Sosial- og helsedepartementet
Institutt for samfunnsforskning
Statens institutt for forbruksforskning
Statistiska centralbyrån
Danmarks statistik

De sist utgitte publikasjonene i serien Norges offisielle statistikk

Recent publications in the series Official Statistics of Norway

- C 639 Dødsårsaker 1997 *Causes of Death 1997*. 2001. 96s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4886-8
- C 640 Sosialhjelp og barnevern 1999 *Social Assistance and Child Welfare Statistics 1999*. 2001. 60s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4897-3
- C 641 Statistisk varefortegnelse for utenrikshandelen 2001. Tillegg til Månedstatistikk over utenrikshandelen 2001. 2001. 188s. 190 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4898-1
- C 642 Jordbruksstatistikk 1999 *Agricultural Statistics 1999*. 2001. 122s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4905-8
- C 643 Commodity List External Trade 2001. Supplement to Monthly Bulletin of External Trade 2001. 2001. 153s. 190 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4906-6
- C 644 Kriminalstatistikk 1998 *Crime Statistics 1998*. 2001. 116s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4909-0
- C 645 Den individbaserte utdanningsstatistikken. Dokumentasjon 2000. 2001. 36s. 115 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4910-4
- C 646 Barnehager 1999 *Kindergartens 1999*. 2001. 56s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4911-2
- C 647 Olje- og gassvirksomhet 3. kvartal 2000. Statistikk og analyse *Oil and Gas Activity 3rd Quarter 2000. Statistics and Analysis*. 2001. 110s. 125 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4914-7
- C 648 Skogstatistikk 1999 *Forestry Statistics 1999*. 2001. 71s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4915-5
- C 649 Inntektsstatistikk for personer og familier 1993-1998 *Income Statistics for Persons and Families 1993-1998*. 2001. 67s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4917-1
- C 650 Industristatistikk 1998. Næringstall *Manufacturing Statistics 1998. Industrial Figures*. 2001. 138s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4923-6
- C 651 Olje- og gassvirksomhet 4. kvartal 2000. Statistikk og analyse *Oil and Gas Activity 4th Quarter 2000. Statistics and Analysis*. 2001. 79s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4926-0
- C 652 Jordbrukstelling 1999. Vestfold. 2001. 85s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4931-7
- C 653 Jordbrukstelling 1999. Buskerud. 2001. 94s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4932-5
- C 654 Jordbrukstelling 1999. Telemark. 2001. 87s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4933-3
- C 655 Jordbrukstelling 1999. Hedmark. 2001. 95s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4934-1
- C 656 Jordbrukstelling 1999. Oppland. 2001. 107s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4936-8
- C 657 Jordbrukstelling 1999. Østfold. 2001. 88s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4937-6
- C 658 Jordbrukstelling 1999. Rogaland. 2001. 103s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4938-4
- C 659 Jordbrukstelling 1999. Nord-Trøndelag. 2001. 95s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4939-2
- C 660 Jordbrukstelling 1999. Akershus og Oslo. 2001. 94s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4940-6
- C 661 Jordbrukstelling 1999. Møre og Romsdal. 2001. 121s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4941-4
- C 662 Jordbrukstelling 1999. Vest-Agder. 2001. 81s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4942-2
- C 663 Jordbrukstelling 1999. Aust-Agder. 2001. 84s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4943-0
- C 664 Jordbrukstelling 1999. Nordland. 2001. 117s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4944-9
- C 665 Jordbrukstelling 1999. Sør-Trøndelag. 2001. 96s. 50 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4945-7
- C 671 Statistisk årbok 2001. 2001. 543s. 260 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4959-7
- C 674 Sjølvmeldingsstatistikk 1999 *Tax Return Statistics 1999*. 2001. 77s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4972-4
- C 675 Utenrikshandelen 2000 *External Trade 2000*. 2001. 150s. 190 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4973-2